Адыгэ макъ

№ 34 (19548)

2010-рэ илъэс

ШЭМБЭТ

МЭЗАЕМ и 27-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИIЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ПРАВИТЕЛЬСТВЭ ТЕЛЕГРАММЭХЭР

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ Аслъан Кытэ ыкъор!

Хэгъэгум иухъумакIо и Мафэ фэшI сыпфэгушIо.

Урысыем итарихъ лIыхъужъ нэкIубгъуабэ къыхэфэ. Хэгъэгум иухъумакIохэм ижъыкIэ къыщегъэжьагъэу тиобществэ лъытэныгъэ ин щафашIы. Дзэ къулыкъур цIыф лъэшхэм, зигухэлъ фэшъыпкъэхэм япшъэрылъ лъапIэу ренэу алъытэщтыгъэ.

Непэ анахьэу дгъэлъапIэхэрэр, зигугъу тшIыхэрэр дзэ хэбзэ шIагъоу тиIэхэр къэзыухъумэхэрэр, ахэм хэхъоныгъэ афэзышIыхэрэр, патриотизмэр, Родинэм фэлэжьэгъэныр пстэуми апэ зышIыхэрэр ары.

Псауныгъэ пытэ уиIэнэу, шIоу щыIэр къыбдэхъунэу сыпфэлъаIо.

В. ПУТИН

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ Аслъан Кытэ ыкъор!

Хэгъэгум иухъумакIо и Мафэ фэшI сыпфэгушIо. Мамырныгъэм, зыпкъитыныгъэм, Урысыем ыкIи ащ щыпсэухэрэм ящыIэкIэшIу афэлэжьэрэ пстэуми ар ямэфэкI.

О, Iо хэлъэп, ащ фэдэ цIыфхэм уащыщ. Псауныгъэ пытэ, щыIэкIэшIу уиIэнэу, ублэпIэшIу пстэуми гъэхъагъэхэр ащыпшIынхэу пфэсэIо.

В. ЗУБКОВ

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ Аслъан Кытэ ыкъор!

Урысые Федерацием хэдзынхэмкIэ и Гупчэ комиссие ыцIэкIэ Хэгъэгум иухъумакIо и Мафэ фэшI сыпфэгушIо!

Урысыем итарихъ егъэшIэрэу къыхэнагъэх лIэуж пчъагъэмэ ялIыхъужъныгъэ, яблэнагъэ. Мы мэфэкI мафэм тичIыгу къэзыухъумэзэ зыпсэ зыгъэтIылъыгъэ пстэуми лъхъанчэу шъхьащэ афэтэшIы.

Псауныгъэ пытэ, насып, щыIэкIэшIу о пшъхьэкIи къыппэблагъэхэми шъуиIэнэу шъуфэсэIо.

УФ-м хэдзынхэмкIэ и Гупчэ комиссие итхьаматэу В. Е. ЧУРОВ

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ Аслъан Кытэ ыкъор!

Сыгу къыздеIэу Хэгъэгум иухъумакIо и Мафэ фэшI сыпфэгушIо!

Родинэм иухъумакIо имэфэкI тихэгъэгу итарихъ хэхьэгъэ анахь охътэ хьылъэ дэдэхэми тихэгъэгогъухэм ялIэужыбэ зэкъуигъэуцощтыгъэх. Мы зэпхыныгъэм ипытагъэ Урысыем шIулъэгъоу фытиIэр тикIэлэцIыкIухэм алъыдгъэIэсын зэрэтлъэкIырэм бэкIэ елъытыгъэщт.

Псауныгъэ пытэ, насып уиIэнэу, Урысыем пае уиIофшIэн гъэхъагъэхэр щыпшIынэу сыпфэлъаIо!

Урысые Федерацием и Президент и Полномочнэ лIыкIоу Приволжскэ федеральнэ коим щыIэ Г. РАПОТА

Лъытэныгъэ зыфэсшIырэ Аслъан Кытэ ыкъор!

Хэгъэгум иухъумакIо и Мафэ фэшI сыгу къыздеIэу сыпфэгушIо. Хэгъэгум къулыкъу фэзыхьыгъэхэм ыкIи фэзыхьыхэрэм, Урысыем идзэ ихэбзэ шIагъохэр лъызыгъэкIуатэхэрэм, тихэгъэгу исуверенитет ыкIи илъэпкъ федэхэр къэзыухъумэхэрэм ящытхъу мы мафэм тэIо!

Псауныгъэ пытэ, насып, щыIэкIэ-псэукIэ дэгъу, мамыр щыIакIэ уиIэнэу сыпфэлъаIо!

Урысые Федерацием транспортымкIэ иминистрэу И. Е. ЛЕВИТИН

КИНОФИЛЬМЭМ ИГЪЭУЦУН СОМЭ МИЛЛИОН 70-рэ ПЭIУХЬАЩТ

АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан Адыгеим итхакIохэм я Союз иправление итхьаматэу, Адыгэ, Къэбэртэе-Бэлъкъар ыкIи Къэрэщэе-Щэрджэс республикэхэм янароднэ тхакIоу МэщбэшIэ Исхьакъ тыгъуасэ зэIукIэгъу дыриIагъ. ТхакIом ироманэу «Графиня Аиссе» зыфиIорэм техыгъэ кинофильмэу агъэуцущтым ипроект ахэр тегущыIагъэх. ЗэIукIэгъум хэлэжьагъэх АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Мурат, министрэхэм я Кабинет хэтхэм ащыщхэр, АР-м и Президент и УпчIэжьэгъоу Дзыбэ Ким, нэмыкIхэр.

МэщбэшIэ Исхьакъ ипроизведение техыгъэ кинофильмэ агъэуцуным къызэрэфэкIуагъэхэм кIэкIэу апэ щигъэгъозагъэх. Ащ къызэриIуагъэмкIэ, зэлъашIэрэ тхакIоу Сергей Михалковымрэ ежьыррэ илъэсыбэм зэныбджэгъуныгъэу азыфагу илъыгъэм ыпкъ къикIэу, тхакIор джыри псаузэ «Графиня Аиссе» шIухьафтынэу ритыгъагъ. Сергей Михалковыр ащ зеджэм, кинофильмэ гъэшIэгъон тепхын зэрэплъэкIыщтыр къыхигъэщыгъагъ ыкIи блэкIыгъэ илъэсым имэлылъфэгъу мазэ фильмэм игъэуцун пэIухьащт мылъкумкIэ IэпыIэгъу хъунхэу Адыгеим, Къэбэртэе-Бэлъкъар ыкIи Къэрэщэе-Щэрджэс республикэхэм я Президентхэм письмэхэр къафигъэхьыгъагъ. Кинофильмэр серии 8 хъоу агъэуцущтэу ащ къыщеIо, пстэумкIи пэIухьащтыр сомэ миллион 70-рэ.

ТхьакIущынэ Аслъан романым техыгъэ кинофильмэ агъэуцунэу зэраIуагъэм игуапэу зэрэдыригъаштэрэр къыхигъэщыгъ, мы Iофым Къэбэртэе-Бэлъкъар Республикэм и Президентрэ ежьыррэ зэрэтегущыIагъэхэр, республикищым зэтырагощэнышъ, амалэу яIэмкIэ ахъщэр къаугъоинэу зэрэрахъухьагъэр къыIуагъ.

Кинофильмэр агъэуцумэ, тилъэпкъэгъоу IэкIыб къэралыгъо 55-м ащыпсэухэрэмкIэ шIухьафтынышхо зэрэхъущтыр Дзыбэ Ким къыхигъэщыгъ, предприниматель нахь лъэрыхьыIоу республикэм исхэр къыхагъэлэжьэнхэр игъоу ылъэгъугъ. Джащ фэдэу УФ-м культурэмкIэ и Министерствэ кинематографиемкIэ и Агентствэ мы Iофым иIахь къызэрэхилъхьашъущтыр, лъэпкъ зэфэшъхьафхэм якультурэ икъэгъэлъэгъон пае хэушъхьафыкIыгъэу мылъку ащ зэригъэнафэрэр къыIуагъ АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм культурэмкIэ, спортымкIэ, СМИ-мкIэ ыкIи общественнэ организациехэм Iоф адэшIэгъэнымкIэ и Комитет итхьаматэу Евгений Саловым.

АР-м и Президент кинофильмэм игъэуцункIэ ахъщэм имызакъоу, режиссерэу ащ Iоф дэзышIэщтми мэхьанэ ин зэриIэр, произведением купкIэу хэлъыр икъоу ащ къыгурымыIомэ, зытетым тетэу къызэримыгъэлъэгъошъущтыр къыхигъэщыгъ. Адыгэ республикэ драматическэ театрэм иактерэу, УФ-м изаслуженнэ артистэу Зыхьэ Заур ипрофессиональнэ еплъыкIэ къыриIотыкIызэ, режиссерымрэ сценаристымрэ икъоу Iоф дамышIэмэ, мылъкоу халъхьащтыр хьаулые зэрэхъущтыр къыIуагъ.

ЗэIукIэгъум хэлэжьагъэ пэпчъ иеплъыкIэ къыриIотыкIыгъ. НэмыкIхэм анэмысыхэзэ, ахъщэу ищыкIагъэм икъэугъоин непэ Iофыгъо шъхьаIэу зэрэщытым республикэм ипащэ къыфигъэзэжьыгъ. Адыгеим ибизнес обществэ илIыкIохэу зэIукIэгъум хэлажьэхэу бзэ зэгъэшIэн гупчэу «Активым» ипащэу Едыдж Мэмэтрэ предпринимателэу Шъхьэлэхъо Азмэтрэ ежьхэм алъэныкъокIэ къызэрэзытырамыгъэнэщтыр мыщ дэжьым къыщаIуагъ. Бюджетым къыхэхыгъэ Iахьэу халъхьан алъэкIыщтым зэдыхэплъэнхэшъ, Парламентым исессие къыхалъхьанэу Премьер-министрэмрэ финансхэмкIэ министрэмрэ Президентым къафигъэпытагъ. Ахъщэм икъэугъоин зэрэкIорэм лъыплъэнэу Правительствэм ипащэ фигъэзагъ ыкIи Iофхэр зынэсыгъэхэм, ашIэшъугъэм, къадэмыхъугъэм атегущыIэнхэм пае джыри мэлылъфэгъум и 2-м къызэрэугъоинхэу къариIуагъ.

ХЪУТ Нэфсэт.

Сурэтыр А. Гусевым къытырихыгъ.

ИТАЛИЕМ ИИНВЕСТОРХЭР КЪЫХЭЛЭЖЬЭЩТЫХ

Республикэм и Мыекъопэ район псыхъоу Шъхьэгуащэ гидроэлектростанцие цIыкIухэм якаскад щыгъэпсыгъэным иIофыгъо щытегущыIагъэх зэIукIэу АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Мурат зэрищагъэм. Автоном провинциеу Тренто илIыкIо инвесторхэу Италием къикIыгъэхэр ащ хэлэжьагъэх. ЗэIукIэм иIофшIэн джащ фэдэу хэлэжьагъэх АР-м туризмэмкIэ ыкIи курортхэмкIэ и Комитет итхьаматэу Владимир Петровыр, ОАО-у «Адыгэнергострой» зыфиIорэм игенеральнэ директорэу Сергей Дружининыр.

Адыгэ Республикэмрэ Италием иавтоном провинциеу Тренторэ туризмэм ылъэныкъокIэ зэдэлэжьэныгъэу зэдыряIэщтым фэгъэхьыгъэ протоколым илъэсэу икIыгъэм чъэпыогъум кIэтхэгъагъэх. Рахъухьагъэр щыIэныгъэм зэрэщыпхыращыщтым телъытагъэу джырэблагъэ Адыгеим къэкIуагъэх Италием илIыкIохэр. РеспубликэмкIэ анахь зигъо лъэныкъуитIум—гидроэлектростанцие цIыкIухэр шIыгъэнхэм ыкIи туризмэм ихэхъоныгъэкIэ зэдэлэжьэнхэм — япхыгъэ IофшIэнхэм ялъыгъэкIотэн анахьэу анаIэ зытырагъэтыгъэр.

— Къэралыгъо IэпыIэгъур, экономикэ политикэу инвестициехэр гъэфедэгъэнхэм пае амалэу ищыкIагъэхэр ягъэгъотыгъэнхэм фытегъэпсыхьагъэр щымыIэхэу туризмэм хэхъоныгъэ ышIын ылъэкIыщтэп.

(ИкIэух я 2-рэ н. ит).

НЕУЩЫРЭ ГЪЭХЪАГЪЭХЭМ ЯКЪЕЖЬАПI

Урысые политическэ партиеу «Единая Россия» зыфиIорэм и Адыгэ шъолъыр къутамэ иполитсовет бэмышIэу зэхэсыгъоу иIагъэм хэлэжьагъ АР-м и Президентэу, партием и Апшъэрэ Совет хэтэу ТхьакIущынэ Аслъан.

2009-рэ илъэсым Адыгэ шъолъыр къутамэм Iофэу ышIагъэм, къихьэгъэ илъэсым анаIэ зытырагъэтыщтхэм афэгъэхьыгъэ доклад пстэумэ апэу къышIыгъ ащ и Секретарэу Iэщэ Мухьамэд. ЧIыпIэ зыгъэIорышIэжьыпIэ органхэм яхэдзынхэу блэкIыгъэ илъэсым щыIагъэхэм якIэуххэм, мандат 26-м щыщэу 21-р «Единэ Россием» ие зэрэхъугъэм ащ къызэрэугъоигъэхэр ащ щигъэгъозагъэх. Адыгэ шъолъыр къутамэр якIэщакIоу партием иобщественнэ приемнэхэр республикэм ичIыпIэ зэфэшъхьафхэм къащызэIуахыгъэх. Джащ фэдэу «Депутат гупчэу» региональнэ общественнэ приемнэм щызэхащагъэм партием идепутатэу Къэралыгъо Советым — Хасэм хэтхэмрэ Мыекъуапэ инароднэ депутатхэм я Совет хэтхэмрэ цIыфхэм зэIукIэгъухэр ащадашIых. Къэралыгъо Думэм ыкIи Къэралыгъо Советым — Хасэм ядепутатхэм яхэдзынхэу 2011-рэ илъэсым щыIэщтхэм языфэгъэхьазырынкIэ ащ шIуагъэ къызэритыщтыр Iэщэ Мухьамэд кIигъэтхъыгъ.

Нэужым «Единэ Россием» и Адыгэ шъолъыр къутамэ илъытэн-уплъэкIун комиссие 2009-рэ илъэсым Iофэу ышIагъэр къызэфихьысыжьыгъ ащ итхьаматэу Яков Верба, 2010-рэ илъэсым пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыгъэхэм атегущыIагъэх ыкIи зэдаштагъэ. Къутамэм епхыгъэ отделениехэм Iофэу ашIагъэр зэрэзэфахьысыжьыщтым, хэдзынхэр зэращызэхащэщтхэм Адыгэ шъолъыр къутамэм и Секретарь игуадзэу, гъэцэкIэкIо комитетым ипащэу Александр Лузиныр къытегущыIагъ. Гъэтхапэм и 1-м къыщыублагъэу мэлылъфэгъум и 20-м нэс зэкIэ отделениехэм зэхэсыгъохэр ащызэхэщэгъэнхэ фаеу рахъухьагъ.

«Кадровый резерв — Профессиональные команды страны» зыфиIорэ зэнэкъокъоу 2008-рэ илъэсым «Единэ Россием» зэхищэгъагъэм АдыгеимкIэ ныбжьыкIэ нэбгырэ 15 къыщыхахыгъ. Ахэр «резервхэм якомандэ» зэрэхагъахьэхэрэр къызыщиIорэ тхылъэу Борис Грызловыр зыкIэтхэжьыгъэр ТхьакIущынэ Аслъан мы зэхэсыгъом къащыритыжьыгъ.

ХЪУТ Нэфсэт.

Хъут Юрэ Абубэчыр ыкъом фэкIо

ТыпфэгушIо!

Тигуапэу ыкIи тыгу къыддеIэу укъызщыхъугъэ мафэм фэшI тыпфэгушIо! Шъэогъу хьалэлэу узэрэтиIэм, ныбджэгъуныгъэ дахэ тазыфагу зэрилъым тегъэгушхо. Уипсауныгъэ къыщымыкIэу, уиIахьылхэм, уигупсэхэм уадатхъэу, гумэкIыгъом къыбдиухьэу ущыIэнэу тыпфэлъаIо. Бэрэ Тхьэм утегъаI!

Уиныбджэгъухэу ЩIэгъошIу Нурбый, Николай Демчук, Батмэн Къымчэрый, Цундышкэ Руслъан, ЕмтIылъ Адам, Талъэкъо Аскэр.

ИТАЛИЕМ ИИНВЕСТОРХЭР КЪЫХЭЛЭЖЬЭЩТЫХ

(Апэрэ нэкIубгъом къыщежьэ).

Непэ туризмэм хэхъоныгъэ ышIынымкIэ анахь мэхьанэшхо зиIэ лъэныкъохэу къэралыгъор зыхэмылажьэ мыхъущтхэм зыкIэ ащыщ а Iофым ищыкIэгъэ инфраструктурэр зэхэщэгъэныр, — къыIуагъ АР-м и Премьер-министрэ.

Инфраструктурэм ылъэныкъокIэ щыкIагъэхэр гъэхъагъэ хэлъэу зэрэщагъэзыещтхэм шIошъхъуныгъэ зэрэфыриIэр ащ хигъэунэфыкIыгъ. 2009-рэ илъэсым республикэм (туризмэмкIэ ишъолъыр) гъогухэм, электричествэр, газыр зэрыкIохэрэм яшIын сомэ миллион 312,5-рэ фэдиз (2008-рэ илъэсым сомэ миллиардныкъом ехъу) федеральнэ ыкIи регион бюджетхэм къахагъэкIи апэIуагъэхьагъ. 2012-рэ илъэсым ехъулIэу сомэ миллиардитIум ехъу ахэм апэIуагъэхьанэу республикэм щырахъухьагъ.

Гидроэнергетикэм ылъэныкъокIэ Италием испециалистхэм псыхъоу Шъхьэгуащэ гидроэлектростанцие цIыкIухэр щышIыгъэнхэм хэлэжьэнхэм иамал зэряIэр къагъэшъыпкъэжьыгъ. Зигугъу тшIырэр поселкэу Гъозэрыплъэ къыщегъэжьагъэу Мыекъопэ районымкIэ станицэу Абадзехскэм нэсэу къызэлъызыубытырэ чIыпIэр ары.

Джащ фэдэу ОАО-у «Адыгэнергострой» зыфиIорэм зэзэгъыныгъэ дашIыгъ лъэныкъуитIури зыщылэжьэщт предприятие зэдагъэпсынэу. АР-м иминистрэхэм я Кабинет ащ иакциехэм япроцент 67-рэ къыфэгъэзагъ, Адыгеим энергетикэ цIыкIум хэхъоныгъэ щишIыным ипроект ар пэIухьащт. Италием илIыкIохэм аратыгъэх ГЭС цIыкIухэм япхыгъэ материалхэр пэшIорыгъэшъэу ахэм защагъэгъозэным пае.

Шъугу къэтэгъэкIыжьы: 1996-рэ илъэсым «Адыгэ Республикэм энергетикэ цIыкIум хэхъоныгъэ щегъэшIыгъэным иплан» зыфиIорэр АР-м иминистрэхэм я Кабинет ыштэгъагъ. Ащ тегъэпсыхьагъэу псыхъоу Шъхьэгуащэ ГЭС цIыкIу кВт 300 фэдиз проектнэ кIуачIэ иIэу щагъэпсыгъагъ ыкIи щатIупщыгъагъ. Непэ къызнэсыгъэми ащ Iоф ешIэ. 2001-рэ илъэсым къыщегъэжьагъэу гухэлъ гъэнэфагъэ зиIэ федеральнэ программэу «Энергоэффективная экономика России» зыфиIорэм республикэр хахьэщтыгъэ нахь мышIэми, мылъкоу а лъэныкъомкIэ къикIын фэягъэр къаIэкIэхьагъэп. Ежь Адыгеим а программэм игъэцэкIэнкIэ къэкIуапIэу иIэр икъущтэп. Джы Италием илIыкIохэм зэдэлэжьэныгъэу адыряIэщтым тегъэпсыхьагъэу а проектыр гъэцэкIагъэ хъуным иамал щыIэ хъугъэ.

Мыекъопэ районым гидроэлектростанцие цIыкIухэр щышIыгъэнхэм епхыгъэ Iофыгъохэм кIэ зэзэгъыныгъэм гъэтхапэм я V-рэ Дунэе турист къэгъэлъэгъуапIэу «Интурмаркет-2010»-рэ зыфиIорэм щызэдыкIэтхэщтых.

Туризмэм ихэхъоныгъэкIэ Урысыем изы гупчэхэм ащыщэу Адыгеир хъуным пае пшъэрылъ зыфигъэуцужьыгъ туризмэм епхыгъэ фэIо-фашIэхэм ярынкэ зыригъэушъомбгъузэ ышIынэу. НепэкIэ республикэм икъушъхьэлъэ чIыпIэхэм турист базэхэр, хьакIэщхэр ыкIи нэмыкI чIыпIэхэу турист 1300-рэ фэдиз зычIэфэщтхэр ащашIых.

Адыгэ Республикэм и Президент ипресс-къулыкъу

УАСЭХЭМ АЛЪЫПЛЪЭЩТЫХ

ЦIыфым анахь ищыкIэгъэ Iэзэгъу уцхэр Урысые Федерацием псауныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ ыкIи социальнэ хэхъоныгъэхэмкIэ и Министерствэ ыгъэнэфагъэх.

Мы илъэсым ищылэ мазэ и 1-м къыщегъэжьагъэу ахэм яспискэ зэхагъэуцуагъ. ЗэкIэмкIи ащ Iэзэгъу уц 500 фэдиз хэхьагъ. Спискэм къыхиубытагъэх гулъынтфэ узхэм, зэпахырэ узхэм, аллергием зэряIазэхэрэр, анальгетикхэр, нэмыкIхэри. Министерствэм къыгъэнэфэгъэ Iэзэгъу уцхэм япроцент 67-р тихэгъэгу къыщашIых. Спискэм хэт уцхэм ауасэ къэралыгъо регистрацие ымыкIоу ащэнхэ фитыщтхэп.

ИкIыгъэ бжыхьэм гриппым зызеушъомбгъум, уцхэм ауасэ лъэшэу зыкъызэриIэтыгъэм фэдэ къэмыхъуным пае Урысые Федерацием и Правительствэ унашъо ышIыгъ цIыфхэм ящыкIэгъэ дэдэ Iэзэгъу уцхэм ауасэ лъыплъэнхэу, ежь аптекэхэм япащэхэм зэрэфаехэу ахэм ахамыгъэхъонэу.

Iэзэгъу уцыр къэзышIырэм уасэу фигъэуцурэм ыкIи чIыпIэ зэфэшъхьафхэм ар зэращащэрэр Росздравнадзорым исайт итыщт.

Уасэхэм апылъ законодательствэр сыдэущтэу агъэцэкIэщта? А упчIэм иджэуапэу къэпIон плъэкIыщт Урысые Федерацием и Правительствэ ыштэгъэ унашъом къызэрэдилъытэу, Росздравнадзорым игъэIорышIапIэхэу чIыпIэхэм ащыIэхэм оптовэ аптечнэ базэхэмрэ псауныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ федеральнэ учреждениехэмрэ зэрауплъэкIущтхэр, Iэзэгъу уц щапIэхэр псауныгъэм икъэухъумэн иорганхэу субъектхэм ащыIэхэм янэплъэгъу зэритыщтхэр.

Адыгеим оптовэ сатыушIыпIэ предприятииш щэлажьэ. Федеральнэ IэзэпIэ учреждениеуи республикэм ащ фэдиз ит. Законым къызэрэдилъытэрэмкIэ, уасэхэм зэрахагъахъорэр илъэситIум къыкIоцI зэ нахьыбэрэ ууплъэкIун уфитэп, ау прокуратурэм иорганхэм пшъэрылъэу къагъэуцурэм елъытыгъэу, планым хэмытэу уплъэкIунхэр зэхащэнхэшъ, цIыфым анахь ищыкIэгъэ Iэзэгъу уцхэм ауасэ ауплъэкIун алъэкIыщт. ХэукъоныгъэхэР къыхагъэщыгъэхэмэ, законодательствакIэм къызэрэдилъытэу, Росздравнадзорым и ГъэIорышIапIэ испециалистхэм административнэ бзэджэшIагъэ зезыхьагъэм протокол фызэхагъэуцо. Ащ къыделъытэ сомэ мин 50 хъурэ тазырыр. ТапэкIэ зыуплъэкIухэрэм щыкIагъэр дагъэзыжьынэу унашъо щакIохэм афашIыщтыгъ ыкIи материалхэр прокуратурэм агъэхьыжьыщтыгъэх.

МЫЕКЪУАПЭ ЩЫЗЭНЭКЪОКЪУГЪЭХ

Адыгэ Республикэм гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Министерствэ иунашъокIэ республикэм иеджапIэхэм «Уиныдэлъфыбзэ зэгъашIэ ыкIи шIу лъэгъу» зыфиIорэ зэнэкъокъур ащыкIуагъ.

Анахь дэгъухэу еджапIэхэм, етIанэ районхэм ыкIи къалэхэм къащыхахыгъэхэр тыгъуасэ Мыекъуапэ къырагъэблэгъагъэх. Республикэ зэнэкъокъум икIэух уцугъо шIэныгъэхэм защыхагъэхъорэ институтым щыкIуагъ.

Район ыкIи къалэ пэпчъ зы номер къыгъэхьазырыгъ. Зэнэкъокъум лъэныкъо зэфэшъхьафхэр къыдилъытэщтыгъэх. Ахэм ащыщых усэхэм ыкIи прозэм якъеджэн, инсценировкэхэм якъэшIын, орэдкъэIоныр. Iофтхьабзэм республикэм щыпсэурэ лъэпкъхэм ялIыкIохэу я 9 — 11-рэ классхэм ащеджэхэрэр хэлэжьагъэх.

Зэнэкъокъум лъэпкъэу хэлажьэрэ пэпчъ ыбзэкIэ программэр къагъэхьазырыгъ. Адыгабзэм ыкIи урысыбзэм анэмыкIэу мыщ къэндзалыбзэр, ермэлыбзэр ыкIи нэмыкI лъэпкъыбзэхэр щыIугъэх.

Жюрим зэригъэунэфыгъэмкIэ, анахь къахэщыгъэх Теуцожь, Кощхьэблэ, Мыекъопэ, Джэджэ районхэм къарыкIыгъэ кIэлэеджакIохэр. Ахэм ацIэхэр къыкIэлъыкIорэ номерхэм ащыщ къыщытIощтых.

СИХЪУ Гощнагъу.

Сурэтхэр зэнэкъокъум Iэшъынэ Аслъан къыщытырихыгъэх.

ШЭУДЖЭН АСХЬАД — ЦIЫФ ГЪЭСЭГЪЭШХУ

БэмышIэу къэбар гушIуагъо къытлъыIэсыгъ. Мэкъумэщ шIэныгъэхэмкIэ Урысые Академием отчет-хэдзын зэIукIэу мэзаем и 18 — 19-м Москва щыриIагъэм член-корреспондентэу щыхадзыгъ Шэуджэн Асхьад. Ащ фэшI тилъэпкъ гъэзетэу «Адыгэ макъэм» ыцIэкIэ тигуапэу тыфэгушIо.

Шэуджэн Асхьад хыIэрышIым ычIэ хъугъэхэ адыгэ къуаджэхэм ащыщэу Апэрэ Едэпсыкъуае къыщыхъугъ, щапIугъ. Мэкъумэщ наукэм ащ гъэхъэгъэ инхэр щишIыгъэх, ащ фэшI тихэгъэгу имызакъоу, IэкIыб къэралхэми ащызэлъашIэ.

Урысые Федерацием пынджлэжьыным иIофыгъохэр тэрэзэу щыгъэпсыгъэнхэм фэгъэзэгъэ Урысые научнэ-ушэтэкIо институтэу къалэу Краснодар дэтым илъэсыбэ хъугъэу Шэуджэн Асхьад щэлажьэ. А институтым идиректор игуадз, агрохимиемкIэ иотдели ипащ. Кубанскэ къэралыгъо агроуниверситетым икафедрэ ипащ. Адыгэ Республикэм и Президент шIэныгъэхэмкIэ иупчIэжьэгъу.

Наукэм гъэхъэгъабэу щыриIэхэм афэшI щытхъуцIэ зэфэшъхьафхэр шIэныгъэлэжь цIэрыIом къырапэсыгъэх. Биологическэ шIэныгъэхэмкIэ доктор, профессор. ШIэныгъэхэмкIэ Урысые Федерацием, Адыгэ Республикэм, Кубань язаслуженнэ IофышIэшху. Д.Н. Прянишниковым ыцIэкIэ щыт шIухьафтыным илауреат, Адыгеим ыкIи Краснодар краим яшIухьафтынхэр тIогъогогъо къыфагъэшъошагъэх.

Шэуджэн Асхьад наукэм гъэхъагъэу щишIыгъэхэм апае гъэтхапэм и 1-м Москва къыщыратыжьыщтых Д.Н. Прянишниковым ыцIэкIэ агъэнэфэгъэ дышъэ медалымрэ дипломымрэ.

ЛIЭХЪУСЭЖЪ Хьаджэрэтбый.

ЛЪЭГЪО НЭФ

Лирическэ этюд

ГЪАТХЭ

Ос фыжьыбзэкIэ зэщыфэпыкIыгъэ кIымэфэшхо щымыIагъэми, тетыгъор ежь-ежьырэу ашIуиубытыгъэу Жьыбгъэр шIукIаеу къепщагъ; ишIуагъэ къэмыкIоми, Iэтхъо-лъэтхъуагъэ, зынэсырэр рифыхьэу, ритэкъухьэу, сапэр ыгъэутысэу. Загъори къумгъаныпс папкIэу ощхыцэ жъгъэйхэри къыхипхъэу, чэщыгу шъыпкъэм пхъыпхъыпхъэу къыритIупщэуи къыхэкIыгъ. Сыд ишIыкIэми, Дунаир мамыр зэтетышъ — шыкур!

Къехьэ охътакIэу Гъатхэр. Ау ар къэсыгъэ-къэмысыгъэр джырэкIэ къэшIэгъуае: теубытэгъэ гъэнэфагъэ зыхэмылъ цIыфэу, тызэрэщыгъуазэу, мызэу, мытIоу, бэрэ зызэблихъузэ ыпкъ иуцощт. Аузэ, «пшъэшъэ дэхэ» зызыштагъэу, нэр пIэпихэу такъикъым къэуцущт.

Игъорыгъоу псэ зыпытыр къэущы: ошъокъат пщэсхэр, шъхьаныгъупчъэIухъоу зэIуигъэкIотызэ, мафэ къэс Тыгъэр нахь нэшIо-гушIоу чIым къытехьэ, огуми хэпшIыкIэу зелъэкIыхьэ. МэкъэгъэIу шъыпкъэхэу, **«Гъатхэр — тэрыба!»** аIорэм фэдэу, бзыу зэфэшъхьафыбэм яцIырыу-щырыу макъэ тыди щызэхэохы. УакIэдэIукIымэ, бэ гъэшIэгъонэу узхэдэIощтыр: чэф чэчэ макъэхэмэ — мафэхэр ошIущтых, тхьаусыхэ шъэфхэмэ — жьыбгъэщт, бзэмыIу дымыIоу чъыг къутамэхэм ащэплъызхэмэ — ом зыкъызэблихъущтышъ, уемыхъырэхъышэжь. Сыдэу хъупхъэ дэдэхэри ахэтха къолэбзыухэм уцуи, тIыси ямыIэу. Унэ Iупэ е шъхьаныгъупчъэ апч лъапсэм къетIысылIэхэмэ шыпэхэу, упхъэхэу. АшIэу къычIэкIын шхын шкъояфэхэр афэгумэкIхэу цIыфхэм зэрэратэкъухэрэр.

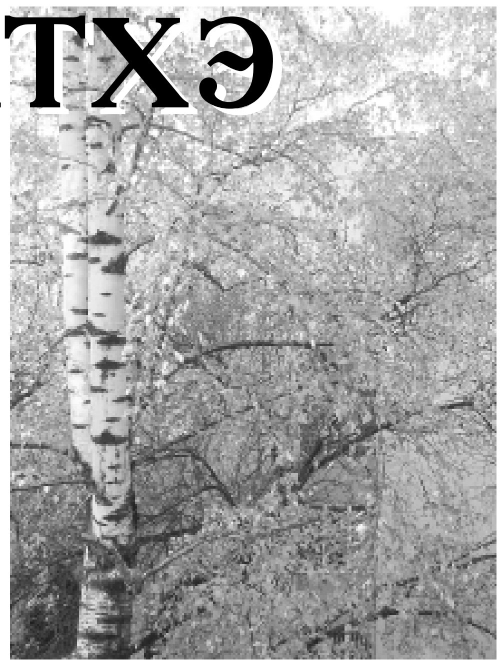

Шхэным фэдэ къабзэу, цыпэ-цыпэу зэраугъоилIэзэ, тамэкIи, лъабжъэкIи, цапэкIи упхъохэзэ, нэбгъуакIэхэр етIупщыгъэу ашIых. ЯIэх бзыу щырхэри, ахэмкIэ гугъэхэри, «яунагъуи» фэгумэкIых. Мыпшъыжьых. Псэ зыпыт дунаим ипчэгу зэрытхэр зыдашIэжьэу къыпщэхъу.

КIымэфэ пхъэшъхьэкIэ бзыу убэрэпщыгъэ хъурэе цIыкIухэм язакъоп нэм къыкIидзэхэрэр: хэтэ жъогъэ куашэхэм къуанчIэхэр ащэхъух, къандж зырызхэри унэIупэ бгыкъухэм, гъучIыч ищыгъэхэм къатетIысхьэх, «джэнэт бзыу» къолэн шIэтыри къэлъэгъуагъ. Енэгуягъо гъатхэр пасэу къытфэкIонкIэ. Ахэм аужыIоу пчэндэхъухэри, пцIашхъохэри къэбыбыжьыщтых.

Игъорыгъоу зигъэпсэфыгъэу чIыопсыр къэущыжьы: къыIуфэбыкIыгъэ мафэхэм уцышъхьапэм зыкъырагъэпхъуатэ. КIымэфэ уахътэми къызэрэIуфэбыкIэу, ашыкъ хъугъэ ныбжьыкIэу, къэтIэмырэ чъыгхэри, къэгъагъэхэри щыIэхэба ягушIуагъо кIэкIыми.

ЦIыфыгуми гъатхэм хэпшIыкIэу зырегъэхъожьы: зэ укIытэу зызэфещэ, зэ гушIуагъом деIэтае; Iофыгъуабэр рефыжьэ, гугъэ миным алъэкIо.

ЧIыгоу — ныр къытэжэ. МэкъумэщышIэм ар ешIэ, ыIитIу зыкIи ашъхьамысэу зэрилъэкIэу чIым ешIушIэ, Iофым тхъагъо хегъуатэ.

«Цум фэдэу улэжьэн, пщым фэдэу ушхэжьын» пасэм языгъэIуагъэр гъэтхапэр арэу къычIэкIын. IофшIэныр зимыджагъом ышIэщтыр ихъой. ПIашъхьэ дэфыягъэу, кIуачIэ уиIэу улэжьэныр дэгъуба — жьы къабзэр, псыр, тыгъэр псауныгъэмкIэ пшъхьапэх! Уигъатхъэу, укIэгушIоу пшIэрэ Iофыр ары сыдигъуи къыотэжьырэр.

Пщыгъупшэнэу щытэп: гъатхэм умышIагъэр кIым къыогоожьыщт ыкIи бгъотыжьыщтэп.

Мы охътэ пасэм хъупхъэгъэ-чэфыгъэр икIас. ЦIыфхэми бэшIагъэу ар агъэунэфыгъэшъ, алъэкI къагъанэрэп, хэти дэIорышIэх — мэкъумэщышIи, гупшысакIуи, тхакIуи, усакIуи, ныбжьыкIэ купи — гъэсэныгъэ-шIэныгъэ дэгъу зэбгъэгъотыныри Iофмэ апэрэба.

ГузэхашIэхэми гъатхэр афэхымэп: гъэтхэжь шъабэм, пчыхьэ рэхьатым, чэщ мэзагъом гур агъэтIэмы, псэр агъэфабэ, зэращалIэ, агъэдахэ.

ЕтIанэ ежь Гъатхэми нахь зыкъигъотыгъэу, нэгушIэт ихыгъэу, къэтэбэ шъуашэу зыкъызызэIуихыкIэ хэти убытыжьыгъуаеу, сабый кIогъакIэу, ныбжьыкIэ лъэрыгъэу, губзыгъэ лъэрыхьэу, Iэпшъэ пытэ IорышIэу, шIулъэгъу мэкъэ лъэшэу, гукъэкIыжь хьасэу, псэлъэ бзэрабзэу, псэ фэбэ дахэу игъогу течэразэ. Жъыри дэкIэжьы ащ, кIэми дырегъаштэ. Зэдэштэныгъэр арыба дунаишхом ихэбзэ шъхьаIэр — гъэтхэ мафэ Тхьэм тытырегъахь пстэуми!

МАМЫРЫКЪО Нуриет.

Рассказ кIэкIхэр

ПЭНЭШЪУ Сэфэр

МАЗЭМ ИНЭФ

Гъэмэфэ пчыхь, пчыхьэ дах! Мэфэ жъоркъыр текIыгъэу нахь къэучъыIэтагъ. Дунаир зыгорэм ежэрэм фэд, тыдэкIи мэкъэнчъ, зы чъыг пкIашъи мысысэу окъжьыкъ.

Псыхъом инэпкъ сытет. Жьы чъыIэтагъэу ащ къытырихырэм гопэгъур ыгъэIэсагъэу, бгъэм дэмыфэу зыIусэщэ. Гупшысэм сызэкIиубытагъ. СыгукIэ сылъыIэсыгъ тикъуаджэ щыщ пшъэшъэ къежьэгъэкIэ къопцIэ нэгу хъураем, нэшIуцIэм, зышъхьац зэу благъэу ыпхэкI къыблэкIэу зыплIэIу къедзыхыгъэм.

Сэ укъысэупчIымэ, ащ нахь пшъэшъэ дахэ дунаим темытэу сIощт. Ары зэрэщыт шъыпкъэри, сэщ нэмыкI кIалэхэри ащ фыреплъэкIых, ау зэрэдахэр зыдишIэжьэу пшъэшъэ паг, зэрипэсыжьырэ къахэкIырэп. Адэ сэ къысфэгъэхьыгъэу а пшъашъэм еупчIыри? УеупчIыжьынэу ищыкIагъэп, лъэшэу сыгу зэрэрихьыгъэр апэу зесIокIыгъэр илъэсым къехъугъэшъ, ащ къыщыублагъэу спсэ зэрэфэзгъадэрэр къэзгъэшъыпкъэжьынымкIэ, шIулъэгъум имашIо сызэристырэр ышIошъ згъэхъунымкIэ слъэкI къэсымыгъанэрэми, сыд есIуагъэми, сыдэущтэу зыфэсшIыгъэми, мэщхы, симышъыпкъэу къысшIуигъэшIэу «зыкъэмышI» къысеIо нахь, сыгу зыгъэшIун гущыIэ ыжэ къыдэкIэу зэхэсхырэп, къызэрэсфыщытми хэслъагъорэп. Ары сызыухырэр, ары ныпчыхьи сызэгупшысэрэр.

МэзэгъоцIышхъ. Ошъогур гъунджэ лъэкIыгъэм фэд. Мазэм изыбзэу, жъогъо жъугъэр къырищыгъ пIонэу къетэкъокIыгъэу, инэф пэшIэтхэу ошъогум итыгъ. Уашъом сыдэплъые, псыхъоми сыхэплъэ. Мазэр къетIысэхыгъэу псыхъом къыщесыщтыгъ. Ащ сеплъызэ сегупшысэщтыгъ: «Сыд сIомэ, сыд сшIэмэ, сыдэущтэу зыфэсшIымэ мэджунун сехъулIэным сынэсыгъэу Нэф шIу зэрэслъэгъугъэр ышIошъ згъэхъун?»

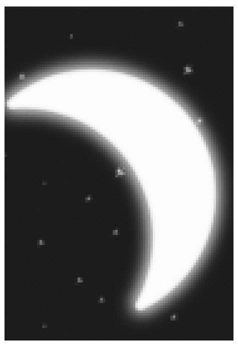

ЗэкIэм Нэф ынэгу мазэм ислъэгъуагъ. «Моу садэжь къакIо, си Нэф, боу сэ сыкъыпфэзэщыгъ», седжагъ. Мэщхы, мэщхы... Укъыздэхьащхы, ара? СакIыбкIэ макъэ къыщыIугъ: «Мазэр боу лъагэу ошъогум ит». Нэф ымакъэу къысщыхъугъ. ГуIэнкIэ сызэплъэкIыгъ, ау зи слъэгъугъэп. Зыкъызызэсэгъэзэ кIыжьым мазэр джыри псыхъом къыщесыщтыгъ, ау Нэф ислъэгъожьыгъэп.

ЧЪЫГЭЕЖЪ

Пчэдыжьым жьэу сыкъэтэджын фаети, шакIо сыкIон гухэлъ сиIагъ, пчыхьэм нахьыжьэу сыгъолъыжьыгъ, ау сыхэчъыен слъэкIыщтыгъэп. Гупшысэр къысшъхьарыуагъэу бэшъхьэм щызэпэкIэкIыщтыгъэр. Сшъхьэ фэгъэхьыгъэу сызэгупшысэн икъун щыIагъ. Сызыхэчъыеми, пкIыхьапIэ Iаехэм сахэтыгъ.

Сыкъызэущым джыри нэфылъыр къызэкIичыгъагъэп, ау нэфшъагъо зэрэхъугъэм имэкъэгъэIухэу агъэжьэу атакъэхэр къызэлъыIощтыгъэх. ШакIохэр гумыпсэфых, зэшэкIощтхэр къяжэу мэзым хэсхэу къащыхъоу ащ нэсыфэхэ ашIуабэ дашIэ. СыкъызыщыпшIи зысфэпагъ, сызщыгугъын унэм исэпти, зыгорэхэр сэрсэрэу къэзгъэстырыжьхи, пчэдыжьышхэ сшIыгъэ, сишэкIогъу хьэми ышхын естыгъ. Щэбыргыпхыр сыбг къисльхьи, шхончыр къызшIохаслъи унэм сыкъикIыгъ. «НекIо, Дружок!» зысэIом, игуапэу хьэр сауж къихьагъ.

Уашъом ынахэ сыгу рихыгъэп. Ошъопщэ онтэгъухэр къегъолъэхыгъэу, нэфылъэу къызэкIичыгъэм ынэ къамыгъаплъэу, пхъэшъэбэ-пцел чъыг лъагэхэу псыхъом адырабгъукIэ инэпкъ тетхэм ашъхьапэ зыкъыщахъоу къыпщыхъоу къуаджэм шъхьарытыгъэх. ЧъыIэрымэ къапихыщтыгъ. ТемыркъохьэпIэ лъэныкъом къикIырэ жьыбгъэр, нэкъуаер, ары Iасэу къепщэщтыгъэр. А жьыбгъэм ос къыздихьэу бэрэ къыхэкIы. Къызэрэоещтым ишыхьатэу къолэжъхэр «къуагъ-сагъ» рагъаIоу зэпэджэжьхэзэ псыхъом иадырабгъу ит чъыгышхохэм ашъхьапэ щызэрэугъоищтыгъэх.

Сызэнэгуягъэм тетэуи хъугъэ. Къуаджэм сыдэкIыгъэ къодыягъ осыцэхэр къыхидзыхэу зырегъажьэм. ТIэкIу шIэ къэс нахь лъэш хъузэ, мэзым сынэмысызэ къырихъушъэехэу ригъэжьагъ. «Енэгуягъо ащ непэ симыгъэшэкIонкIэ» зэсIожьыгъ. Къыхэмыхъожьыми, ушэкIощтмэ осэу телъыр икъущтыгъ. Сызытещыныхьагъэр ащ джыри къыхасэмэ, лэучэцIхэм ялъэужхэр зэрэчIигъэбылъыхьащтхэр, нахь къэгъотыгъуае зэрэхъущтхэр ары.

Ос Iужъоу къырихъушъэехырэм ерагъэу къыхэщэу шIуцIагъэ горэ синэплъэгъу къыридзагъ. Мэзым къыхэдзыгъэу изакъоу шъофым ит чъыгэежъым ыпкъ арэу къычIэкIыгъ. СызекIуалIэм еслъэгъулIагъэм сыгу къыгъэузыгъ, ыпэкIэ сшIэщтыгъэ чъыгэежъыр ары Iоу пшIэжьыщтгъагъэп. Иныжъ пIонэу къое-чIэешху, лъагэ, ау къутамэ гомытыжьэу ыкIоцI гъурбы хъугъэ, машIом ылыцIэгъэ чъыгыжъ пкъы занд. Тхьэр заорэм еуапэу аIоба, изакъоу шъоф нэкIым ин-инэу итэу ригъотагъэти, шыблэр къеуи ыпкъ зэгуитхъыгъ.

Ащ еслъэгъулIагъэм бэ сыгу къыгъэкIыжьыгъэр. КъэсэшIэжьы: зэгорэм чъыг дэхэшхощтыгъ, икъутамэхэм лъэшэу заубгъугъэу, зэрэиным рыгушхоу, рыпагэу, зышIомыдэеу шъофым изакъоу итыгъ. Илъэсишъэм ехъу ыныбжьэу ары аIощтыгъэр. Къуаджэм дэсхэм къашъхьапэщтыгъ, гъэмэфэ тыгъэнэстырым чэмахъохэр, мэлахъохэр ижьау чIэсыщтыгъэх, къещхы хъуми екIущтыгъэх. МышкIоу къыпыкIэрэр багъэ, бжыхьэм ахэр къызыпытэкъужьхэрэм, мэзыкъохэри хьакIэу къыфакIощтыгъэх. Джызыми имыщыкIэгъэжь чъыгыжъыпкъ теплъаджэу изакъоу шъоф нэкIым къинагъ.

«Жъыгъор сыдэу тхьамыкIагъу!» зэсIожьыгъэ. АщкIэ природэр жъалым, хэти фигъэгъурэп, ау сызкIэгупшысыхьажьым, хъугъэ-шIагъэхэр сыгу къызысэгъэкIыжьхэм, ащ нахьи цIыфыр нахь жъалымэу сеплъыгъ. Чъыгэежъым игъашIэ джыри нахь кIыхьэ хъущтыгъ цIыфым инэе-псыягъэ, ежь ышъхьэ ифедэ зыхъукIэ зэблэн зэрэщымыIэр, шIу фэзышIагъэри шIэхэу зэрэщыгъупшэжьырэр мыхъугъэмэ. Гъэстыныпхъэ зищыкIагъэ хъухэрэр чъыгэежъым екIухэу къоджэдэсхэм шэн къаштагъ. Къутамэхэр къыгуаупкIыхэзэ джашъо ашIыгъ. ЩыIэ шIоигъуагъ чъыгэежъыр, зэрэфэлъэкIэу щыIэныгъэм фэбанэщтыгъ. Гъатхэ къэс къыдэпщыжьыщтыгъ, къутэмэ псыгъохэр бэу къыгокIэжьыщтыгъэх, ау ахэри бэгъашIэ хъущтыгъэхэп, иуIагъэхэр икъоу кIыжьынхэу игъо имыфэзэ ятIонэрэр, ящэнэрэр... къыкIэлъыкIощтыгъ. Ыпсэ хэIэжьэу чъыгэежъыр щэIущтыгъ, икъутамэхэр зыщыпаупкIыгъэ чIыпIэхэм нэпсыр къакIэтэкъущтыгъ, ау цIыф жъалымым ащ ищэIу зэхихыщтыгъэп, инэпси ылъэгъущтыгъэп...

Сэ сшъхьэ сегупшысэжьи, чъыгэежъым сыгу егъугъ. Мыщ дэжьым сыгу къэкIыжьыгъ МэзлIыныкъо шакIор мэзым зыхеубытэм шъыпкъишъэ къымыIомэ ымытIупщыжьыщтэу ышIошъ зэхъум, МэзлIыныкъом «зы» зеIом, шакIом «Тхьэр зы, зизэкъо пстэумэ Тхьэр яуагъ» риIуагъэу къаIотэжьы.

А мафэм шэкIоныр ащ щысыухыгъ. Хьэр сауж итэу щагум сыкъыдэхьажьыгъ, ау къысажэу унэм зи исыгъэп, сыкъызэрыхьажьыгъэм чъыIэрымэ иущтыгъ.

ЛЪЭГЪО НЭФ

Къат Теуцожь иповестэу «Джэф» зыфиIорэм ехьылIагъ

ЛЪЭПКЪЫМ ИШЪЫПКЪЭУ ФЭЛАЖЬЭ

ЦIыфхэр ятеплъэкIэ зэрэзэфэмыдэхэу, лъэгапIэу, амалэу, гъэсэныгъэу яIэмкIи зэфэдэхэп, щыIэныгъэм зэрэщыпсэухэрэ шIыкIэхэри инэу зэтекIых. Зым къыдэхъурэм, зэшIуихырэм изыщани ятIонэрэм зэшIуихыныр фызэшIокIырэп. Пшъэрылъэу зыфишIыжьырэ, мурадэу зыфигъэуцужьырэ пстэури зыгъэцэкIэрэ, зэшIозыхырэ, сэнэхьат зэфэшъхьафхэр къызIэкIэзгъэхьан, дэгъоу арылэжьэн зылъэкIырэ цIыф лъэшхэр, теубытэгъэ ин зиIэ гъэсэгъэшхохэр зэрэщыIагъэхэм, зэрэщыIэхэм уехъырэхъышэнэу зэрэщымытыр гъэнэфагъэ. Ар цIыфхэм аушэтыгъэ Iофэу щыт.

Мыщ фэдэ гупшысэхэм сакъыфэзыщагъэр Къат Теуцожь иповестэу «Джэф» зышъхьэу икIыгъэ илъэсым гъэзетэу «Адыгэ макъэм» къыхиутыгъэм сызеджэр ары.

Сурэт шIагъохэр зэришIырэм нэмыкIэу, аужырэ илъэсхэм Теуцожь тхылъхэри етхых. КъыдигъэкIыгъэх «Шъхьэ зыуас, гу сурэт» (2003-рэ илъэс), «Всем хватало сказочных даров» (2002-рэ илъэс) зыфиIохэрэр, аужырэр грузиныбзэкIэ Теймураз Гванцеладзе зэридзэкIи, «Черкесым и Грузие» цIэу фишIи 2007-рэ илъэсым Тбилиси къыщыдигъэкIыгъ. Ащ къыкIэлъыкIуагъэх повестхэу «Тыгъужъышъо джэдыгу» (2008-рэ илъэс) ыкIи «Джэф» зыфиIохэрэр. Мы тхыгъакIэр ары сыкъызытегущыIэ сшIоигъор.

Тыгъужъ щыр ибэу «Джэф» зыфиуси, тхылъым хэт персонаж шъхьаIэу ЛIыхъукIэ Тыкъэм ыпIужьыгъэр ары ар зэхьылIагъэр.

Мы чIыпIэм къыхэзгъэщы сшIоигъу щагу е мэз псэушъхьэхэм яхьылIэгъэ тхыгъэу тиадыгэ литературэ хэхьагъэу щыIэр зэрэмэкIэ дэдэр. Ахэм ащыщых Кощбэе Пщымафэ ирассказэу «Лъэбыщ», Къуекъо Налбый иповестэу «Шымэ ялыеу Бэчкъан», Цуекъо Юныс иповестэу «ШэкIохьэжъым иаужырэ тео мэкъэнчъ». Джы Къат Теуцожь иповестэу «Джэф» ахэм къахэхъуагъ. Мыхэр тхыгъэ гъэшIэгъоных, ау мэкIаIо.

Мы темэ шIагъор нахь игъэкIотыгъэу ыкIи нахь куоу тилитературэ тефэрэ чIыпIэр щиубытыгъэемэ, литературэ программэм хэгъэхьагъэмэ, кIэлэеджакIохэр псэушъхьэмэ ядунай гъэшIэгъон хэщагъэхэмэ, ахэм япIункIэ шIогъэшхо къэзытын зылъэкIыщтыгъэ амалышIоу къытшIошIы. КIэлэеджакIохэм псэушъхьэхэр якIасэх, апIух, агъасэх, яфэIо-фашIэхэр фэчэфхэу зэшIуахых, ахэм апылъхэзэ, агухэри нахь шъабэ мэхъух, ягупшысакIи нахь зыкъиIэтыщт, ягукIэгъуи хэхъощт.

Повестыр къызытегущыIэрэр Урыс-Кавказ заоу адыгэхэр ипхъыхьэ-итэкъу зышIыгъэм илъэхъан ары. Ащ къыхэкIыкIэ, зэо мэхъаджэм ижьы стыр повестым къемыокIынэу хъугъэп, чIыпIэу заом цIыфмэ къафихьыгъэ тхьамыкIагъом фэгъэхьыгъэ тхыгъэхэм повестым иапэрэ нэкIубгъохэм къащегъэжьагъэу уащыIокIэ.

...Мары, пыидзэ мэхъаджэу къакIорэр зыми шъхьамысэу, псэ зыпыти зыпымыти зэкIэ зэтыриукIэзэ, мэзышхохэр тыриупкIымэ ыгъэстыхэзэ, джэхэшъогу теегъакIэу, къэбзэ-лъабзэу ышIыхэзэ, ыпэкIэ къылъэкIуатэ. Ащ лъыплъэнэу, къэблагъэхэ зыхъукIэ шхонч омакъэкIэ игъусэмэ макъэ аригъэIуныр ипшъэрылъэу, шъэфэу ыкIи плъакIоу мэзым хэт чъыгмэ анахь лъагэм ышыгу пкIашъэмэ захигъэбылъыхьагъэу ЛIыхъукIэ Тыкъэр тес; мэзым щыхъурэщышIэрэр инэплъэгъу икIырэп. Елъэгъу, кIэлэхь бзэджэжъхэм къакIэкIэзыгъэ пшъэшъэжъые цIыкIум ешэкIорэ тыгъужъ шъэджэшъэ анэу зидзыным зыфэзыгъэпсыгъэр. Зедзы, ащ лъыпытэу Тыкъэм ишхонч омакъи къэIу. Тыгъужъыр хигъэфагъ, ау пшъэшъэжъыем ыпшъэ гуркъ зэриутынэу игъо ифагъ. ПсынкIэу гум къехьэ мыщ фэдэ гупшысэр: бзэджэжъ купэу пшъэшъэжъые насыпынчъэр къатыгъуи зыщэн зыгу хэлъыгъэхэмрэ зигъонэмысыр зыукIыгъэ тыгъужъымрэ сыда зэрэзэтекIыхэрэр? Зэфэдэ нэй-псые хьакIэкъуакIэх.

Тыгъужъым щырэу къыкIэныгъэм ыгу егъуи, ядэжь зыдихьыни ыпIун гухэлъ фыриIэу Тыкъэм ыгужъуакIэ ар дигъэтIысхьэзэ, янэплъэгъухэр зызэтефэхэм, щырым ынэ шхъонтIэ цIыкIухэр мыущакохэу, ылъэкIымэ къылIыным фэдэу къызэреплъырэм гу лъитагъ, гухьэгужъэу ынэмэ къакIэщырэм къыгъэтхыоу, чъыIэ горэ ыкIышъо рычъагъ.

«...Илъэпкъ къыхэпчырэр бэгъашIэ хъурэп, ау зэрэслъэкIэу сынаIэ тетын, къэхъумэ, ыгу хэзгъэкIынэп. Зыфэдэ мыхъурэ щыIэп, ынэтIэгу итхагъэм IукIэн...» — зэриIожьыгъэ Тыкъэм. Джаущтэу повестым егъэжьапIэ иIэ хъугъэ. Тыгъужъ щырымрэ ЛIыхъукIэ Тыкъэрэ язэфыщытыкIэрэ нэмыкI хъугъэшIэгъэ гъэшIэгъонхэу илъэсищым къыкIоцI къэхъугъэхэмрэ къатегущыIэ повестыр.

Тхылъеджэри повестым хэт образхэм, темэ зэфэшъхьафхэм якъызэIухынкIэ авторым шIыкIэ-амалэу ыгъэфедэхэрэм, къэхъущт-къэшIэщтхэм шIогъэшIэгъонэу алъыплъэзэ, аужырэ нэкIубгъомэ анэсыжьэу адэкIуатэ, зэджагъэм, гукIэ зэхишIагъэм рэзэныгъэ ахигъуатэзэ, зылъащэ.

КъызэрэтIуагъэу, повестым персонаж шъхьаIэу хэтыр ЛIыхъукIэ Тыкъэр ары. Ар къэугупшысыгъэ образэу щытэп, щыIэгъэ шъыпкъэм техыгъ. Мафэкъо Урысбыйрэ Тыкъэмрэ зэчылэгъух, Аскъэлае щыщых. Тыкъэм ышэу Чылэкъанэрэ Урысбыйрэ зэныбджэгъух. Ащ пае Урысбый Тыкъэр ышнахьыкIэм фэдэу ынаIэ къытырегъэты. ЯцIыфыгъэкIи, ялIыгъэкIи зэфэдэх, апэ уагъэкIонэу щытэп. Тыкъэр шэкIо бэлахь, утекIон умылъэкIынэу щэрыу, зыфэе псагъэм блэмыоу тыригъэфэн елъэкIы.

Къат Теуцожь уехъопсэнэу жэбзэ бай Iулъ, чыжьэу маплъэ ыкIи елъэгъу, куоу мэгупшысэ. СэнэхьатитIоу IэкIэлъым дахэу арэлажьэ, сурэтшIынри, тхэнри къыдэхъух. Итхылъхэм ахэт образхэр — орэчэчэн, орэгрузин, орэермэл, орэкъэзэкъ, орэабхъаз фаеми, IупкIэу уапашъхьэ къыригъэуцонхэ елъэкIы, яIокIэ-шIыкIэкIи, яжабзэкIи, ягупшысакIэкIи, яхэбзэ зехьакIэкIи зэрэзэфэмыдэхэри къахэщы. АщкIэ уфэгушIон фае Къатым. ИсурэтшIыкIи, итхакIи зэфэдэ.

Образхэм ацIэ шъыпкъэмэ анэмыкIэу, атефэ шъыпкъэу цIэтедзэхэри афешIых: ямышIыкIэу шакIорэр, цыхьэмышIхэр, IорышIэжъхэр, Iудымыдылэр, бакъмэрышхо хэфэжъыр, жэмачыур, жэмыIаныр, бгъэкъэшхор, шъхьарыгущыIэжъыр, дымыIур, огъурцызыр, хьэкIэ-къокIэ сэраджэр, нэмыкIхэри.

Джыри зэ Тыкъэм иобраз къыфэдгъэзэжьын. Ар шэкIо бэлахьыгъ, янэ къыдилъфыгъэм фэдагъ, чэщи мафи изэфэдагъ. Ына, ытхьакIума, ылъакъуа — зыфаем тыригъафэщтыгъ, шыуи, лъэси изэфэдагъ, ау ишэкIуакIэ зыми ригъэлъэгъущтыгъэп, хэти гъусэ ышIыщтыгъэп, шъхьэзэкъо шэкIуагъ. Ичаныгъэрэ илIыгъэлIыблэнагъэрэ зэфэдагъ, уемыупчIэу къэгущыIэщтыгъэп, гущыIэ лыер иджагъощтыгъ. ИлIыгъэкIи, ищэрыонкIи къытекIон зэрэщымыIэр зэкIэми якIэсагъэп, къехьагъушъугъущтыгъэх, ащ пае мэзым пщыпIэ щишIыгъэу иуахътэ инахьыбэр ащ щигъакIощтыгъ. Къыфаехэу къызыкIохэкIэ, зы шхонч огъурэ ащ ыуж кIэкIэу шхонкIэкI омакъэрэкIэ макъэ къырагъэIущтыгъ. Ащ ыуж ежь къякIуалIэщтыгъ.

Янэ илъэIукIэ тхылъ лъапIэм теIаби Тхьэ фиIуагъ хэтрэ цIыфи ыпсэ ымыгъэгъункIэ. ГущыIэу ытыгъэри ыгъэцэкIэжьыгъ: укIфаоу къеуагъэм еожьыгъэп, хигъэфэн ылъэкIынэу чIыпIэ итыгъэми. Тыкъэр хэти щыхьагъэп, ыгуи хигъэкIыгъэп, ау ежь зыкъышIуагъанэщтыгъ, къенэкъокъунхэу къыфакIощтыгъэх.

КъэтIуагъэр къырыдгъэшъыпкъэжьыным пае щысэ фэдэу Къатым итхыгъэ къыхэтхыгъ чIыпIэ горэ.

КIэмгуе нэс къикIи къыфэкIогъэ лIым мырэущтэу къыреIо: «...Сэщ нахь щэрыон къэтэджыгъэу сыщыIэжьын слъэкIыщтэп! Уфаемэ тызэпэщэрыощт, уфэмыемэ тызэщэрыощт. Къыхэх! Дунаим сытетыжьын слъэкIыщтэп сэщ нахь уIазэу!..»

«Делэ дэдэ горэн фай сихьакIэ шэн бырацэ», — ышъхьэ къилъэдагъэу, къеупчIыгъ:

— КIалэ уиIа?

— СиI.

— Мый фэдэ мафэм, Мэртэ псыхъо шыхэр зыщитхьэлагъэм уикIалэ уигъусэу къекIуалI.

— Сыда кIалэм иIоф къызэрэхахьэрэр? Сизакъомэ хъущтыба?

— Хьау, кIалэр уигъусэн фай, сэ сыери къыздэчэт. Къэхъурэр тлъэгъун.

— Хъун! Сырыраз! Узэпэш!

ЗыфаIогъэ уахътэм, зыфаIогъэ чIыпIэм щызэIукIэжьыгъэх. Тыкъэм къызэрэриIуагъэм тетэу икIалэу ТIахъужъ лъэбэкъуишъэкIэ IукIотыгъ, зыкъызэригъэзэкIи, ышъхьэшыгу тырилъхьэгъэ шыгуякIэм ыкIыIу ятэ къыритыгъэ кIэнкIэр къытыригъэтIысхьи, къэхъущтым ежэу къэуцугъ. Ятэ Тыкъэр шхончымкIэ еуи кIэнкIэр кIалэм ышъхьэ риутэхыгъ. Джыри зы кIэнкIэ къештэшъ, кIэмгуе хьакIэм къыфищэйзэ реIо: «УикIалэ джа чIыпIэм гъэуцуи, кIэнкIэр ышъхьэшыгу еутэх». ХьакIэр къызэшIонагъ, ерагъэу къыуIушъэшъыгъ: «Алахьыр осэгъэлъэIу, сэри сыолъэIу, сфэшIэщтэпышъ, семыгъэз! Сыжэ къыдэкIыгъэм сытемыгъэкIуад! Лажьэ зимыIэ сабыир сIэкIэукIэщт... О уIофыжьа, уикIали лIыгъэм рэнэкъуакъо». Джары адыгэмэ «Батырыбжъэр икIас, щэ хэсэныр иджагъу» зыкIаIогъэн фаер.

ЛIыгъэ шъыпкъэмрэ лIыгъэ нэпцIымрэ зэпэчыжьэх. ЛIыгъэ шъыпкъэр зыхэлъыр нэпэнчъагъэу зекIощтэп, ышъхьэ уасэ фешIыжьышъ. ГущыIэу ытыгъэм емыпцIыжьыным, игугъу IаекIэ цIыфмэ аримыгъэшIыным пае. МашIом пэхьащт зэрэхэстыхьащтыр ышIэзэ, «къэрабгъ ар» аримыгъэIоным пае. Арыба «псэр ащэ, напэр ащэфы» зыкIаIуагъэр.

Тыкъэм лIыгъэу хэлъым, цIыфыгъэу зэрихьэрэм, щэрыо бэлахьэу зэрэщытым, ишэкIо шIыкIэ, игущыIэ зэремыпцIыжьырэм, ыжэ пытэу, Iушэу зэрэзекIорэм апае игугъу чыжьэу Iугъэу щытыгъ, Къат Теуцожь къызэригъэлъагъорэмкIэ, урысыдзэми ащ игугъу щашIыщтыгъэ. КъетхьагъэпцIэкIынхэшъ аукIынэу бэрэ пылъыгъэх. Ар къызадэмыхъум мылъкукIэ,дышъэкIэ ащэфын агу хэлъыгъ, лIыкIохэри генералым, пачъыхьэм ацIэкIэ къыфагъакIощтыгъэх, ау зыпари къадэхъугъэп.

НэмыкIхэу, лIыгъэнчъэ зекIуакIэр къызхафэхэрэр, пыйхэм яджэсусхэр мылъкум дихьыхыщтыгъэх, лъэпкъыр кIодыкIае зышIырэм, изыупкIэтыкIырэм зыращэщтыгъэ; хьэкIэкъокIагъэкIэ кIэлэ Iэтахъохэр атыгъухэти, хыIушъом щащэщтыгъэх заор зэрэкIозэ. Ащ фэдэ цIыфыгъэнчъэ зекIуакIэхэми повестым уащыIокIэ.

Тыкъэрэ Джэфырэ зэфыщытыкIэ гъэшIэгъон зэфыряIэу авторым повестым къыщегъэлъагъо. Джэф янэ ошIэ-дэмышIагъэкIэ Тыкъэм зыIэкIэукIэм, тыгъужъ щыр цIыкIур ибэу къызэрэнагъэр мысагъэкIэ зыфилъэгъужьи, ыгу егъуи, ядэжь къыздихьыжьи ыпIужьыгъ, ыгъэсагъ, ежь ышхырэм щыщ ригъэшхызэ. Щи, къундысыуи ахигъэныгъэп, лым щыгъу фыхитакъомэ, щыбжьый тыритэкъожьызэ, дэгъоу ыгъашхэщтыгъэ, лэгъэ зэфэшъхьафмэ арышхыкIыщтыгъэ, ышхыщтыр лагъэмэ арымылъэу ыпашъхьэ зырилъхьэкIэ еIэщтыгъэп, еплъэу щысыщтыгъэ, ыIорэм блэкIыщтыгъэп, джауштэу ригъэсагъ. Тыкъэм тыгъужъщырыр ыпIужьынэу къызэрихьыгъэр ичылэгъумэ къырагъэкIугъэп, «лыягъэ къарихын ылъэкIыщт, цIыфхэмкIи щагу псэушъхьэхэмкIи щынагъо, бырсыр Iэджи къыпыкIыщт» аIоти, гумэкIыщтыгъэх. Куп-купэу къакIохэти, «тыгъужъыр сыд фэдизэу бгъэшхагъэми, мэзым ылъэныкъокIэ маплъэ, ины зыхъукIэ илъэпкъэгъумэ ахэхьажьыщт, тхьамыкIагъо горэ къыпымыкIызэ птIупщыжьыгъэмэ нахьышIугъ» къыраIощтыгъэ. Ащ фэдэхэр къезыIорэмэ Тыкъэм иIахьылхэри ахэтыгъэх. Мафэкъо Урысбый зытIо-зыщэ къыриIуагъ: «ЦIыфмэ афэдэу тыгъужъхэми лъышIэжьыр ахэлъ. Узылъыплъэжьынэу чIыпIэ зибгъэуцожьыгъэшъ, узыфэсакъыжьын зэрэфаер сыдигъуи зыщымыгъэгъупш».

Хэт сыд къыриIуагъэми, Тыкъэр рэхьатэу ядэIущтыгъэ, къыраIорэр пкъырыхьэщтыгъэ, ау ежь рихъухьагъэм нигъэсын гухэлъ иIагъ: «ГъэшIэгъоны, Урысбый, пIорэр, си Джэф IорышI, есIорэм блэкIырэп. Зысэгъотым щыр дэдагъэти, ишIэжь хэзыгъ. «Гъолъ!» сIомэ — мэгъолъы, «Тэдж!» сIомэ — мэтэджы, сIорэм зыпарэкIи блэкIырэп», — ыIощтыгъ Тыкъэм.

Джэф зыдэлъ щагум кIали, былыми, хьи благъэу къекIуалIэщтыгъэхэп, къыщыщынэщтыгъэх, ау ежь хэти иягъэ ригъэкIыгъэп. Тыкъэм ыIорэм тыгъужъыр зы лъэбэкъукIи блэкIыщтыгъэп, зыфиIорэр зэкIэ ыгъэцакIэщтыгъэ. ТIури зэпэтIысхэти зэдэгущыIэщтыгъэх, зэгурыIощтыгъэх, зэфэразэщтыгъэх. Тыкъэри тыдэ кIуагъэми — мэзым пхъащэ е пщыпIэм, мэкъуоныгъом е мэкъу къыщыжьыгъом — Джэф игъусэщтыгъэ. КъыриIорэр зэкIэ зэригъэцэкIэщтым фэхьазырэу щытыгъ. Уахътэр къэмыуцоу макIо, Джэфи илъэсищым къехъу ыныбжь хъугъэ, зырищыгъ, зикъудыигъ, кIочIэшхоу, пшъэго плIэIубгъу, ыпчанэ псыгъо, шъабэу, рэхьатэу, зыщыгугъыжьызэ, чIым щэзекIо. ТIуми яшэнкIи, акIуачIэкIи, япсэукIэкIи зэдырагъаштэ. Адэ «былымыр зием фэмыдэмэ хьэрам» аIоба, Тыкъэр зыдакIорэм Джэф кIощт, ныкъылъфыгъэм ычIыпI. ЯщыкIагъэп тыгъужъи цIыфи. Ежьхэр зэфырекъужьых. Ау ауштэу щыт зэпытыщта? Хэта зышIэрэр апэкIэ къапыщылъыр, къэхъущтыр?

ЛЪЭГЪО НЭФ

Къат Теуцожь повестым къыщиIэтырэ темэм ащыщ горэм джыри игугъу къэтшIын. ЛIыхъукIэ Тыкъэм ятэу Къарэм ипхъэпщынэ къыригъэкIырэ мэкъамэхэм ядэIунхэу пчыхьэрэ ыдэжь хьакIэщым ипкъэгъулэгъухэри, нахь ныбжьыкIаIохэри къыщызэрэугъоищтыгъэх. ГущыIэкIэ зынэмысыхэрэ къагъанэщтыгъэп. МакIэп ныIа узытегущыIэнэу щыIэр?! Зэо мэхъаджэм лъэпкъыр кIодыкIае ехьулIэ, чылэхэр лъэпсэкIодэу тырагъэстыкIых, мэзы, цIыфы аIоу зэхадзырэп, апэ къифэрэр аукIы.

ИщIыкIугъом къыщегъэжьагъэу Тыкъэм нарт орэдыжъхэр икIасэх. Нартхэр лIыхъужъых, шIум изехьакIох. Пыеу къафыкъокIырэм лIыгъэ хэлъэу пэгъокIых, «машIор цIыфмэ къафахьы, гъажъоу иныжъым ыхьыгъэр къытырахыжьы».

Зы лъэхъанэ горэм нартхэр «лIыгъэнчъэ гъашIэмрэ лIыгъэ зыхэлъ хьадэгъумрэ ахэдэнхэ фаеу зэхъум, «цIэрамыIожьэу щыIэнхэ нахьи, лIыгъэ зэрахьэзэ фэхынхэр» къыхахыгъ:

... «ЩыIэныгъэр тфэмакIэми,
Щытхъур къытэрэбэкI.
Шъыпкъагъэм тытемыкIэу
Зэфэныгъэр терэгъогу!
Гугъур тэрэмышIэ,
Гу шъхьафитэу тэрэпсэу!..»

Мы орэдыжъыр ары ятэ къыригъэIорэ орэдмэ ащыщэу нахьыбэрэ Тыкъэр зэдэIунэу икIэсагъэр.

Къарэм ымэкъэ гохьрэ пщынэм къыригъэIорэ орэдышъомрэ адырагъаштэзэ, лIыжъ ежьыуакIохэр зыдамышIэжьэу къызэхэтаджэх, мэкIэ-макIэу орэдышъом зыдагъэсысызэ, уджым хэхьэх... НартыжъхэмяхэгъэгукъэзэрэшIэжьыгъэу, уджырэр уджэу, нахь ныбжьыкIэхэр зыгъэлъатэм хилъэсагъэхэу, щыIэныгъэр къибжъутыкIэу Тыкъэм къыщыхъущтыгъэ нарт орэдыжъым едэIузэ...

Мы пычыгъомкIэ Къатым дэгъоу къыдгурегъаIо адыгэмэ яшIаIэкIэ адыгэ хьакIэщым чыпIэшхо зэрыщиубытыщтыгъэр. Адыгэ шъолъырым къихъухьэрэ хъугъэ-шIагъэхэр апэрэу зыщызэхахыщтыгъэр, зыщатегущыIэщтыгъэхэр хьакIэщыр арыгъэ. Адыгэ орэдыжъхэм, гыбзэхэм, тхыдэжъхэм, пшысэхэм къадекIокIырэ къэбарыжъхэр къызщаIуатэщтыгъэр ыкIи зыщызэхахыщтыгъэр мы чIыпIэр ары. ГукIэгъур, шIугъэр, дэхагъэр, лIыгъэр, адыгэ шэн-зэхэтыкIэхэр, цIыфхэм ягугъэ-гупшысэхэр ныбжьыкIэхэм зыщызэхашIэщтыгъэр хьакIэщыр арыгъэ. НыбжьыкIэхэмкIэ хьакIэщыр еджэпIэ шъыпкъэу, щыIэныгъэм фэзыгъэсэхэрэ институт зэIухыгъэу зэрэщытыгъэр ЛIыхъукIэ Къарэм ихьакIэщ изы пчыхьэкIэ авторым тапашъхьэ къыригъэуцон ылъэкIыгъ. Ащ къегъэлъагъо Къатыр зэрэсурэтышIэ IэпэIасэри, зэрэтхакIо чъэпхъыгъэри. Ар тхылъеджэм зэхыригъэшIыкIын ылъэкIыгъ.

Зы гущыIэухыгъэ закъокIэ образыр зыфэдэр тапашъхьэ итым фэдэу тигъэлъэгъуным, еплъыкIэ тэрэз тэри ащ фытигъэшIыным пае ищыкIэгъэ гущыIэхэр къегъотых, шIу тигъэлъэгъуным е тыгу щигъэкIыным фытегъэпсыхьагъэхэу.

Мафэкъо Урысбый ищыфыгъэ шапхъи, илIыгъэ мыухыжь зынэсырэри зэкIэми ашIэ, арынкIи хъун авторым ащ иобраз игъэкIотыгъэу къызкIимытырэр, илIыгъэрэ изекIуакIэрэ афэгъэхыгъэу къэбар гори щысэу къызкIимыгъэлъэгъуагъэр. ЧIыпIэ зытIу гор ныIэп повестым Урысбый тызэрыщыIукIэрэри. УIэгъэ цIыкIу горэ зытелъым ар зэригъэбыракъырэм фэдэп Мафэкъор. УIэгъэ хьылъэ телъэу, ар ыушъэфызэ, ядэжь ежь-ежьырэу щызэIэзэжьыщ ис, иныбджэгъухэми аримыгъашIэу: «...Ско къупшъхьэ фэхьеу щэр пхырыкIыгъ. Зэпыутыгъэ хэтэпти, кIапщэр хэзгъэкIыгъ...» — еIо ащ. Мы гущыIэухыгъэ закъомкIэ Урысбый илIыгъэ-гупытагъэ зынэсырэр Къатым къыдгуригъэIуагъ.

Повестыр зэрытхыгъэ бзэр чан, бай, гурыIогъошIу, уеджэ зыхъукIэ къин къыпщыхъурэп. Авторым ыбзэ тIупщыгъэ, шъхьафитэу егъэIорышIэ. КъыIомэ шIоигъор хьазыр зэпыт, къызэриIощт шIыкIэ-амалхэм алъыхъурэмэ афэдэп, ыIапэми къакIифызыкIырэп. ИгущыIакIи, итхакIи зэфэдэ. КъызтегущыIэрэ хъугъэ-шIагъэр нэм IупкIэу къыкIигъэуцон елъэкIы.

Ситхыгъэ зыщысыухыщтым къасIомэ сшIоигъу критикэу тиIэмэ повестым еплъыкIэу фыряIэр къыраIотыкIыгъэмэ, авторым яшIуагъэ рагъэкIын зэралъэкIыщтыгъэр. УзтегущыIэн, зэхэпфын плъэкIын темэ зэфэшъхьафхэр мымакIэу тхылъым къыщыIэтыгъэхэу сшIошIы. Узщызэнэкъокъун плъэкIыщт чIыпIэхэри хэбгъотэщтых.

ГущыIэм пае, ЛIыхъукIэ Тыкъэ ищэрыуакIэ зыфэдэр кIэмгуе шэкIо хафэу, къенэкъокъунэу къыфэкIуагъэм, ригъэлъэгъуным пае, лъэбэкъуишъэкIэ къапэчыжьэу къэуцугъэ икIалэу ТIахъужъ ышъхьэшыгу тес кIэнкIэм ещэрыощъ реутэхы! ЯнасыпкIэ, кIалэм иягъэ екIыгъэп, ау ащ нэмыкI кIэухи фэхъун ылъэкIыщтыгъ.

Джыри зы щысэ къэтхьын. ЛIыхъукIэ Къарэм игъунэгъу лIыжъэу Быгъусатэкъо ХьэнапцIэу адыгэ кужъым исэу, лулэр Iугъэнагъэу, тутын ешъозэ блэкIыщтыгъэм ошIэ-дэмышIэу ещэрыуи лулэр Iуиутыгъ! Шъыпкъэр пIощтмэ, Тыкъэр зэрэщэрыо бэлахьыр инэкъокъогъумэ нафэ къафишIыгъ, ау зэрэзекIуагъэр гурыIогъуаеу щыт. Джары повестым узыщызэнэкъокъун плъэкIыщт чIыпIэхэми уащыукIэу зыкIэтIуагъэр. Тхылъым еджэхэрэм ар къагурыIощт, ашIогъэшIэгъонэу еджэнхэу, рэзэныгъи хагъотэнэу къысшIошIы. Ежьхэм тхылъым еплъыкIэу фыряIэ хъугъэр къыраIотыкIыми дэгъу. Авторым повестым къыщиIэтырэ темэхэм афэгъэхьыгъэу нэмыкI еплъыкIэхэри щыIэнхэ ылъэкIыщт. ЕплъыкIэ заулэм, зэрэхъу хабзэу, шъыпкъэр къакIэлъыкIощт.

Къат Теуцожь непэ ыкIуачIи, илъэкIи, иакъыли зыпкъ итыхэу хьалэлэу ильэпкъ фэлажьэ. Арышъ, джыри сурэт дэгъухэмкIэ, тхыгъэ шIагъохэмкIэ тигъэгушIозэ, ильэпкъ фэлэжьэным пае, псауныгъэ пытэ иIэу, ибын-унагъо лъэхэсэу, иIофшIэн рэзэныгъэ хигъуатэзэ, илъэсыбэрэ къытхэтынэу етэIуаIэ.

ХЬАУДЭКЪО Шыхьамыз.

Рассказ

ДЭГУФ Сэлахьдин

СЫДИГЪО ТЫГЪЭР КЪЫКЪОКIЫЩТА?

Инэм иуашъо жъогъо жъугъэмкIэ гъэкIэрэкIэгъагъэ. ГъундэжьлъэкIыгъакIэм фэдэу ошъогур къэргъуагъ. Мазэм изыбзэу ащ къыщесыщтыгъ, инэф шъхьамысэу чIылъэм къылъигъэсыщтыгъ. КъушъхьэчIэс джынэхэу адыгэ пшъэшъэ дахэхэмрэ арап пшъашъэхэмрэ якъэбар хэмыкIыхэрэм ажэ зэтыралъхьаным пае зы жъуагъокIэ Тхьэр къахаощтыгъ. Арап бзылъфыгъэмэ агъэшIагъоу ажэ дэмыкIыщтыгъэр адыгэ пшъашъэмэ ашъхьац зэрэкIыхьэр, ямышIыкIэу дахэу зызэрагъэпсырэр ары.

Гум ишъэф зэкIэми ашIэнэу щытэп, ау къушъхьэчIэс джынэмэ язэнэкъокъу анахьэу зыфэгъэхьыгъагъэр, къандис джэгу афэхъужьыгъагъэр хэта Нарт ыгукIэ къыштэщтыр, арап пшъашъэу Лейла, хьаумэ егъашIи ымылъэгъугъэ Сэтэная? Хэта текIощтыр?

Мыщ дэжьым Лейлэ ошIэ-дэмышIэу ошъогум еIушъашъэу къушъхьэчIэс джынэмэ зэхахыгъэ:

— Нарт шIу сельэгъуа, сижъогъо лъапIэхэр? СIэ ыIыгъэу сичIыгу ыжъощта, къэдгъэкIыгъэ лэжьыгъэр къыздиугъоижьыщта, хьаумэ Сэтэнэе мыгъом инасып къыхьыщта? Таущтэу ар шъудэхэщта? Тэ тыкъызэдэхъугъ, сикъэгъагъэхэр Нарт ыпашъхьэ къыщызэIуихыгъэх. Ары, ары, сэры шIу ылъэгъурэр. — КIэгупшысыхьажьи пигъэхъожьыгъ. — Сэрымэ шIу ылъэгъурэр, тызэIукIэ къэс сыда сфэмышIэшъущтымкIэ сызкIыригъэзырэр? Сэ псыхъоу Iурунт Iушъо сыкъыхъугъ. Арап бланэм илъфыгъэ шъхьаныгъупчъэм иплъырэм къэс пшэхъолъэрысхэм ягупшысэу сыдэущтэу хымэ хэку игъашIэ щигъэкIощта? Хьунэу щытмэ шIулъэгъуныгъэр зезыщэрэ псэм сэри сызэрищэнэу? Сэ сыгу пшэхъолъэ машIокIэ стыр, сихэгъэгу фэдэу сыгу ины, шIу сэлъэгъу. Ары шъхьаем, си Тхьэ лъапI, сыда сэ лажьэу сиIэр, Нарт ятэжъ урысхэм бэшIагъэу аукIыгъэмэ, илъэпкъ пэкIэкIыгъэм итарихъ щымыгъупшэрэмэ, сэри силъэпкъ итарихъ сызэрехьэ, сыкъызыщыхъугъэ хэгъэгур схъожьын зыкIыфаер? Таущтэу сызэмыджэгъэ бзэм, сызщымыгъозэ лъэпкъ шэн-хабзэхэм сарыпсэущта? Инэм ижъуагъохэр, шъузгъэпщIэнэп, Нарт шIу сэлъэгъу, ащкIэ шыхьат шъукъысфэхъу. Ары шъхьаем, сыда сшIэщтыр, сыдэу хъумэ хэгъэгоу сыкъызэрыхъухагъэр, сянэм фэзгъадэрэр IэкIыб сшIыщта, ежь Нарт зыкIи ымылъэгъугъэ хэкоу ыгу хэпкIагъэм сыдэкIощта?

Шъугу къэжъугъэкIыжь, сижъогъо лъапIэх, Нарт зэресIогъагъэр:

— Таущтэу, си Нарт лъапI, сыпщэнэу уфая? — КъысиIожьыгъагъ:

— Сэтэнэе гуащэр ошIэн фае...

— Ар сэшIэ, — сIогъагъэ. — Нарт чэмахъом Сэтэнае ылъэкIэпIэ фыкъхэр зелъэгъухэм, ихъопсащэ къыфидзи, адыгэ мыжъоу къуладжэм дэлъым зыхещытIэм, кIэлэ стырыр псыр ыгъажъоу къэхъугъ. Мыжъом кIалэр хэкIыным нахьи нахьышIуба тишIулъэгъукIэ тэр-тэрэу къызфэдгъэхъумэ, си Нарт?

— ШIулъэгъур сыдигъуи шIулъэгъу, — ыIогъагъ Нарт, — адыгэ шIулъэгъур зэрэин дэдэм пае мыжъом кIалэ къыхэкIыгъ.

— СэтэнаеубэшIагъэу щымыIэжьым пае Лейлэ огъэста?

— Сэтэнае лIагъэп ыкIи егъашIи лIэщтэп, — Нарт шIошъхъуныгъэ зэрэфыриIэр къыхэщэу теIункIэзэ джэуап къытыжьыгъагъ. — Ар тянэжъ ары, тызэрэугъоижьынэу, зы чIыпIэ тыхъужьынэу къытэжэрэр ары.

— Ар умыIо, — фэсыдагъэп Нарт. — Сэтэнае сэ сыпэшIы хъуна! Сэ лъырэ лырэкIэ сыщы, дунаим псаоу сытет, Сэтэнае IорыIуатэм хэт къэбар ныIэп. Сыгу тефэрэп, сыуджэгъугъэ...

— Нарт шIу зылъэгъурэм Сэтэнае сыдэу хъумэ ыуджэгъун ылъэкIына!

— Сижъогъо хьалэлхэр, IэпыIэгъу шъукъысфэхъу. Сэ силъэгъуазэ, мыхъущт гъогу къиным техьанэу гухэлъ зышIыгъэ Нарт сыдэущтэу секIущта, сыд сIомэ, сшIэмэ хъущта?

Инэм къушъхьэчIэс пшъашъэхэр псыхъоу Iурунт кIэдэIукIыщтыгъэх. Псыхъопс псы кIыпцIэм ычIэгъ шIулъэгъум зыщыфагъэкIэракIэщтыгъ. ЗэрэпцIанэхэм пае ашъхьац ыгъэбылъырэр ашIуабэу хаплъэщтыгъэх Лейлэ ыIорэм пымылъхэу. Чэщ бзыухэри тумы хъужьыгъэхэм фэдагъ, псы къыдэзыщырэ шъхьалыр зэрилъэкIэу хэщэIукIыщтыгъ.

Лейлэ игущыIэ къыпидзэжьыгъ:

— СшIэрэп, шIулъэгъоу фэсшIыгъэм Нарт садэжь къыфыщта, хьаумэ IорыIуатэм хэт Сэтэнае зыфигъэзэщта? КъысашъуIу, жъогъо лъапIэхэр, лIэшIэгъурэ ныкъорэ хъугъэшъ Нарт ятэжъхэр яхэку къызикIыжьыгъэхэр ащ фэдизым ымылъэгъугъэ хэкур сэ шIулъэгъоу къысфыриIэм текIощта? Шъукъысэплъ. Хэт силъэгъугъэми, зыгорэ къысэIолIэгъуаеу спкъыкIи, сынэгукIи зэкIужьэу сызэхэлъ, спхэкI, сыбгъэхэр, спчанэ зылъэгъоу, ахэр къызIэкIигъэхьанхэ ылъэкIыщтэу сблэIэбыкIырэр, пкIыхьапIэм фэдэу ижьырэ IорыIуатэм хэтым лъыIабэрэр делэба!

Лейлэ дэIуагъэ, ау зи зызэхемыхым, игущыIэ къыпидзэжьыгъ:

— Ары, делэ! Таущтэу хъущта? Сэ жъалымыгъэу къысихырэр ежь Нарт илъэпкъ жъалымыгъэу къырахыгъэм пигъэуцущта? — Тыгъэм ыцыпэ къыкъоплъыгъ. Жъуагъохэм зафигъэзагъ. — Къысфэжъугъэгъу, сижъогъо лъапIэхэр, нычэпэ шъузэрэсымыгъэчъыягъэр, ау тызэгомыкIыжьыпэзэ къысашъуIу: жъалымыгъэр тэрэз хъуна? Сыда блэкIыгъэм шIуагъэу къытыщтыр, неущ ищыкIагъэр тымыгъэцэкIэщтымэ?

Лейлэ джэуап ыгъотыгъэп. ШIулъэгъу Iофхэр тарихъ Iофхэм афэдэу жъуагъохэмрэ къушъхьэчIэс джынэхэмрэ зэхафынхэ алъэкIыщтэп.

* * *

(ИкIэух я 6-рэ н. ит).

ЛЪЭГЪО НЭФ

СЫДИГЪО ТЫГЪЭР КЪЫКЪОКIЫЩТА?

(Я 5-рэ нэкIубгъом къыщежьэ).

Тыгъэр мэкIэ-макIэзэ Рэстэн къалэм ыкъогъу зэрепсыхыжьырэм еплъэу Нарт щытыгъ. ДжабгъумкIэ Абу Дэрда къушъхьэр зышIомыдэеу, зигъэшIэгъожьэу къэлъагъощтыгъ. Ащ икъокIыпIэ лъэныкъокIэ псыхъоу Iурунт, блэм фэдэу зиIуантIэзэ, къуладжэм щычъэщтыгъ. Псыр къыдэзыщырэ зэрыхъышхом ымакъэ чыжьэкIэ къэIущтыгъ. Нарт ащ пылъыгъахэп, игупшысэхэр багъэ, чыжьэу нэсыщтыгъ. ЗэриIожьыгъэ: «ПцIэпIэжъмэ адыгэ лIыхэр ашхынхэр, адыгэ лъым ешъонхэр сыдигъо ханэщта? Сыдигъуа адыгэ тыгъэр къызыкъокIыщтыр?» ЕтIанэ пшъашъэм нэрымылъэгъоу дэгущыIагъ:

— Си Лейла, ар сэ сымылъэгъугъэ чIыгу, сызынэмысыгъэ къушъхь, къыстемыпсэгъэ тыгъ! Арэу зэрэщытзэ спсэ хэтIагъэх, хэтрэ адыги ыпсэ щыщ хъугъэх. Зымыушэтыгъэм икъоу зэхишIэщтэп ежьыми, икIалэхэми, къакIэлъыкIощтхэми апэкIэкIыщтыр, хьазабыр зыфэдэр, зыфэдизыр. Узыхэсхэм хымэкIэ уалъытэу уигъашIэ къэпхьыным нахь хьазаб мэхъужьа!

Спкъы Сирием щыщыми, спсэкIэ сыадыг: сэ сыгу ихъыкIырэр сикIалэ ыщэчыныр сфэщыIэщтэп. О, Лейла, Адыгэ хэкур урыс хъугъэ, урысмэ аштагъэр джуртмэ тичIыгоу аубытыгъэм фэогъадэ, егъашIи къаIыпхыжьын умылъэкIыщтэу оIо. Ау арап бзылъфыгъэхэм чэщ-зымафэкIэ адыгэ лъэпкъым фэдиз къалъфын алъэкIыщт. Урыс бзылъфыгъэхэри ахэм анахь фэмыфыхэп...

— Ахэм адэжьа тыздэкIожьынэу узыфаер? — Лейлэ ымакъэ къэIугъэ фэдэу Нарт къыщыхъугъ. — Хэкужъ адыгэхэм уазыхэмысыгъэр илъэсыбэ хъугъэу уадыгэу аштэщта, нэмыплъ къыуахыщтба? Хэта ахэр езыгъэджагъэхэр, сыда зэрагъэджагъэхэр? Ащ пае къэмыгъанэу «Сэтэнае къысэджэжьыгъэшъ, хэкужъым сыкIожьыщт» оIо. УиныбжьыкIэгъу зыщыбгъэкIуагъэр, уишIулъэгъу икъэгъагъэ къызщызэIуихыгъэр IэкIыб пшIынышъ, гущыIэкIэ гум хэщытIэгъэ, узщымыгъозэ хэкужъым бгъэзэжьыщта, сыпсэ закъу?

Тыгъэр къэмылъэгъожьы зэхъум, Нарт Лейлэ иунэ ылъэныкъокIэ зигъази, нэрымылъэгъоу дэгущыIагъ:

— Олъэгъу, си Лейлэ дах, сыгу зэрэхэзырэр, сыгу ихъыкIырэр ошIэ. Угу къэгъэкIыжь хэкужъым къикIыжьыгъэ адыгэхэм акъоу, усакIоу Щыукъи Ахьмэд ыIуагъэр: «Сыдрэ шъхьафитыныгъэ бани ылъыкIэ ихэку иIахьэгъу». Сэри ахэм сащыщ. Сызщыщ лъэпкъым зэрэсфэлъэкIэу сыфэлэжьэныр къыстефэ. Аущтэу мыпсэурэр къумал. Ежь ихэку фэмылэжьагъэр, фэмыдэгъугъэр хэта зыфэдэгъущтыр? ЛIыгъэ зыхэмылъыр сыдэущтэу шIу плъэгъущта? Сыдым теуубытагъ, сидах?

Джэуапым ежэзэ Нарт зызэплъэкIым, зэрэмэзахэм гу лъитагъ. Абу Дэрба къушъхьэм Хьэмат къалэр къыхэщэу ыпашъхьэ къиуцуагъ. АдырабгъукIэ Хъамид исаугъэт, арапмэ япелыуан исэшхокIэ Хъумыс къалэр къыухъумэщтыгъ, Инэм иуашъо жъуагъохэр щызэпэшIэтыщтыгъэх. Нарт зэупчIыжьыгъ: «Тихэку тэ тыфэмылажьэмэ, къэтымыухъумэмэ, хэта ар къытфэзыухъумэщтыр? ШIапхъэр шIэгъэн фае».

Урамым къытеплъэу Лейлэ шъхьаныгъупчъэ Iухыгъэм Iутыгъ. Чэщ мэзэгъо дэхагъ. Нарт къызэрэкIорэр ылъэгъугъ. Ышъхьэ къыригъэщи, Нарт къылъыIэбагъ, ахэр ерагъэу зэнэсхэу сэлам зэрахыгъэ. Мыщ дэжьым уахътэр къызэтеуцуагъэу нэбгыритIуми къащыхъугъ.

— Тыгъуасэ къыщыублагъэу, си Нарт, сыда садэжь укъызкIэмыкIуагъэр, сэ боу сыкъыпфэзэщыгъ, — ыIуагъ Лейлэ.

— Лейлэ, сидунаир оры, ау сшIапхъэр сшIэн фаеба!

— Ары, Нарт, пшIапхъэр пшIэн фае... — Лейлэ къэкIэзэзыгъ.

— О ащ сыд хэпIухьэрэ?

— Сыда, Нарт, ащ укъызкIыкIэупчIэрэр? ШIу усэлъэгъу, ар бэшIагъэ къызыосIогъахэр. Ащ шIокIэу сыда къыосIонэу узыфаер?

— Сызыфаер псэогъу укъысфэхъунышъ, тихэкужъ тызэдэкIожьынэу ары.

Лейлэ зэхихыгъэм къыриIолIэн ымышIэу тIэкIурэ щытыгъэу джэуап къытыжьыгъ:

— Сыпсэм фэзгъадэу, си Нарт лъапI! Ощ нэмыкI сыдэкIонэу зыкIи сшъхьэ къиихьагъэп, ау сэ сикIалэхэри о уятэжъхэр зэритэкъухьагъэхэм фэдэу къэзгъэнэнхэу сыфаеп, о угу узэреIэжьырэр синэрылъэгъузэ, ахэри хьазаб хэсыдзэшъущтхэп. Сыкъызщыхъугъэ хэгъэгур сыбгынэу сымышIэрэ хэкум сыкIошъущтэп. Сэ сихьатыркIэ уихэкужъ умыкIожьыщтэу пIуагъэкIи псэогъу сыкъыпфэхъущтэп. Сыда пIомэ сэшIэ къыкIэлъыкIон ылъэкIыщтыр. Уянэжъ Сэтэнае ыбгъэгу укIэлъыным укIэхъопсэу сигъашIэ къыбдисхын фаеу хъущт. Ащ орыкIи, сэрыкIи зи тхъагъо хэлъыщтэп. Арышъ, угукIэ пшIоигъоу узыдежьагъэм кIо, сэ сыпшэхъорыс пшъашъэшъ, сищыIэныгъэ ащ щызгъэкIощт, сапэкIэ къэтыр сымышIэу сызщымыгъозэ хэкум сыкIошъущтэп. Гъогумаф, си Нарт.

Нарт мазэм инэфкIэ Лейлэ ынэгу кIэплъагъ. «Опсэу, отхъэжь, сыпсэ закъу, Тхьэм насыпышIо уешI», — ыIуи шъхьаныгъупчъэм къыIукIыжьыгъ. Мазэм инэф химылъэгъожьы охъуфэ Лейлэ Нарт къылъыплъагъ. КъэкIэзэзи, къызэхэфагъ.

Алжир.
къ. Аннаба.

(Хэутыным фэзыгъэхьазырыгъэр Пэнэшъу Сэфэр).

Iотэжь

ПЭНЭШЪУ Хьазрэт

ЗЫ МАЗЭП, ЗЫ ИЛЪЭСЭПИ...

Фашист техакIохэр Пшызэ шъолъыр рафыгъэхэшъ, тэ, тикъуаджэ щыпсэухэрэм, тишIугъожъ. Зэгъунэгъухэм, зэIахьылхэм, зэблагъэхэм тизэхахьэхэр нахьыбэ, нахь чэфыгъо ахэлъ хъугъэ. Тэщхы, тэджэгу (кIыбао, Iэгутео кIалэхэмкIэ тешIэ), орэд къэтэIо, IупэкIэ къаIорэ къэшъо мэкъамэхэм адедгъаштэзэ тыкъешIэ. Заор окIофэ «Зы мазэп, зы илъэсэпи, мы заор зэо кIыхь» — Еутых Аскэр иIэпэрытх орэдэу къытIэкIэхьагъэм къызэрэщиIощтыгъэу, тиунэкъощхэу Хьалацэхэм адэжь мафэхэр щыдгъакIощтыгъэх. Бзылъфыгъэхэм мэлыцыр аутэщтыгъ, аджыщтыгъ. Лъэпэдхэр, Iэбыцохэр ахъыщтыгъэх, дзэкIолIхэм афарагъэхьыщтхэм ахалъхьанхэу. Тэри, кIалэхэм, зэрэтлъэкIэу тишIуагъэ къэдгъакIощтыгъ: цы хъураер къогъумэ акъомылъэдэным тыфэсакъэу тылъыплъэщтыгъ. Хьакушъхьэм натрыф щыдгъэтIыпIэщтыгъ, кIашъом тыдагъэкIуаети, фонарь хэгъэнагъэр дэтIыгъэу, кIэщыгъохэр къетхьыхыщтыгъэх: мэз мыкIэ-къужъ шэгъэщтыгъэхэр, пырэжъые гъугъэхэр, агъэтIыпIэнэу натрыф къэцышъхьэхэр ... Зэпыугъо зыщыхъурэм ахэм яIоф IудгъэкIыщтыгъ. Пхъэшъхьэ-мышъхьэ щтыгъэхэмкIэ тцэхэр тIотыщтыгъэх. Зыгорэ дэдэ къыддэхъугъэм фэдэу тызэIугушIощтыгъ.

ШIагъо плъэгъу пшIоигъомэ, укъытлъыплъэн фэягъэ а лъэхъаным!

Унагъом ибысымгуащэу, зилI, Рэмэзанэ, заом къэтыр, Хьалацэ, пхъэнтIэкIу шъхьаком къыдэкIуаети, блэкIыхэрэми зэхаригъэхы шIоигъом фэдэу, ымакъэ Iоу джэщтыгъ: «Да здравствует товарищ Сталин! Победа будет за нами!..» А гущыIэхэр езбырэу зымышIэрэ ащыгъум хэгъэгушхом исыгъэпщтын. Зэхэзыхырэр зэкIэ Iэгу тытеощтыгъ. ЕтIанэ, къэшъо-уджхэр зытыухыхэкIэ, орэдкъэIоным зеттыщтыгъ. «Зы мазэп, зы илъэсэпи, мы заор зэо кIыхь» сатырхэр зыхэт орэдыр зытIущэ къатIоу къыхэкIыщтыгъ. А лъэхъаным зэлъашIэщтыгъэхэ орэдхэу «Сулико», «МэшIохь» («Святлячок») зыфиIохэрэр къэтымыIоу зы пчыхьэ къыхэкIыщтыгъэп.

Нэмыцмэ таштэным къыпэкIэ дгъэбылъыгъэгъэ, чIэттIэгъэгъэ тхылъхэу дгъотыжьыгъэхэм Iэ ащытфэщтыгъ, зэIэпытхыхэзэ, янэкIубгъохэм тыкъяджэщтыгъ. М. Ю. Лермонтовым иусэхэр зыдэт тхылъэу 1941-рэ илъэсым къыдэкIыгъэр, поэтыр зыщымыIэжьыр лIэшIэгъу зэрэхъугъэм фэгъэхьыгъэр, бэрэ зэпырытэгъазэ. Кавказ, черкесхэм (адыгэхэм) яхьылIагъэу бэ зэритхыгъэр тигуапэ, тиусакIокIэ тэлъытэ. Поэмэхэу «Аул Бастунджи», «Измаил-бей» зыфэпIощтхэм ащыщ сатырхэр езбырэу тшIэ хъужьыгъэх. КIэращэм ироманэу «Насыпым игъогу» (а лъэхъаным «ЩамбулкIэ» заджэщтыгъэхэр), Пэрэныкъом ипоэмэхэу «Сакъ», «НэкIмаз» зыцIэхэр лъэшэу тикIэсагъэх.

Джаущтэу пчыхьэхэр рекIокIыщтыгъэх. ЗицIыф заом къэтхэм къарагъэхьырэ тхыгъэхэр загъори къыздахьыхэти, къяджэщтыгъэх. А тхыгъэхэм зы гупшысэ, гупшысэ шъхьаIэ, апхырыкIыщтыгъ. КъыздикIыгъэ гъум нэмыц-фашист техакIохэр рагъэзыхьажьынхэу, ныбжьи ашъхьэ къаIэтыжьын амылъэкIынэу лъэпсэкIод ашIынхэшъ, мамыр щыIакIэу къызыфэхъугъэхэм, зыхэтыгъэхэм къыфагъэзэжьыным зэрэкIэхъопсыхэрэр ары.

ТизэIукIэхэм, тизэхахьэхэм дунаим цIыфэу щыпсэухэрэр зэблэгъэнхэм, зэкъошынхэм фэзыуIэшыхэрэ кIочIэшхо зэрэщыIэр, зы тхьамыкIагъом зэикI-зэкъош ышIыгъэ лIыхъужъхэм уатекIон зэрэмылъэкIыщтыр къыуагъашIэщтыгъ. Орэдэу къатIохэрэм а гугъэм тамэ къыгуагъакIэщтыгъ.

Тиунэкъощмэ яунэ пчыхьэрэ мызэу, мытIоу щыIущтыгъ: «Зы мазэп, зы илъэсэпи, мы заор зэо кIыхь...»

Ежь-ежьырэу зэпыфэрэ Iофэу хъурэр макIэ. ТизэхэхьэтизэIукIэхэм кIэщакIоу афэхъугъагъэр заор кIо зэхъум тэ, зэлэгъухэу илъэс зыбгъупшI зыныбжьыгъэхэм, анахь чъэпхъыгъэу Къэзэнэ ХьахъуатI ары. ЩыIэжьэпышъ, зэраIо хабзэу, Алахьым джэнэтыр къырет. ЛэжьэкIожъэу игъашIэ къыхьыгъ. Заоу кIуагъэм ышнахьыжъэу зы хэкIодагъ, ятIонэрэ ышнахьыжъэу Гъубджыкъо капитанэу ТекIоныгъэм пэгъокIыгъ. Зэо ужым къуаджэм апэ къыдэхьажьыгъагъэхэм ащыщ. Тэ, кIэлэ зэлэгъухэм, ащ ышнахьыкIэу ХьахъуратIэм, дирижер папкIэу тиIагъэм, ищагу хъуау дунаир тфимыкъужьэу къэтэчъыхьэшъ тыдэт. Унэм къырахышъ, IэшIу-IушIухэр къытатых. Зэрэхэгъэгоу зэжэгъэ хъярым зеушъомбгъу.

КIалэхэм узышIомыкIын лъакъоу зыкъэтэIэты. Ташъхьагъ щэбыбатэ: «Зы мафэп, зы илъэсэпи, мы заор зэо кIыхь...»

Непэ тимэфэкI! ТимэфэкIышху! Хаплъэрэм зы игукъэкI: «Бэлахьыр тапэ къерэкI!»

Усэхэр

Сурэт тэшIы...

Сурэт тIэкIу-тIэкIоу зэхэтэгъэуцо.
Чъыг шхъуантIи, уци тхьапэм къытеуцо.
Гъожьышэ хъугъэ тхьапэхэр тэтхыхьэ.
Тхьэм ибзыужъыий чъыгышъхьэм тетIысхьэ.
Ощх макIи тисурэт къыщетэгъэщхы.
Псы уцогъэ цIыкIумэ тыкъарэщыщъ тэщхы.
Ау тисурэт нахь зэхэтфынэу уфэягъ.
Къэгъагъэм хэсэу пшъэшъэжъые тетшIыхьагъ.
Шъхьац Iужъу шIуцIэр дахэу фызэIытхи,
Тхылъ цIыкIури ыпашъхьэ щызэготхи.
Къэгъагъэу тисабый къэзыуцухьагъэр...
Ар жьыбгъэ макIэу тIэкIу зыгъэолъагъэр...
ГуIэм ухэтэу Iанэм къепкъутэхи,
Тидунай цIыкIу зэхэпкъутагъ спсэ хэпхэу.
УмыгуIахэу джэгуакIо о уежьагъ...
Сэ икIэрыкIэу дунаир згъалэу езгъэжьагъ.

ШЪХЬЭЛЭХЪО МАРИН.

Я 3 — 6-рэ нэкIубгъохэр зыгъэхьазырыгъэр МАМЫРЫКЪО Нуриет.

НыбжьыкIэ лъэоянэхэр

Шъукъыхэлэжьэнэу шъукъетэгъэблагъэ

НыбжьыкIэмэ ящыIэкIэ-псэукIэ «Адыгэ макъэм» инэкIубгъохэм нахьышIоу къащытIотэным фэшI «НыбжьыкIэ лъэоянэхэр» ыIоу мазэ къэс къыхэтыутыщт. IофшIэным, еджэным, гъэсэныгъэм, пIуныгъэм, зыгъэпсэфыгъо уахътэр зэрагъакIорэм, зыныбжь хэкIотагъэхэмрэ ныбжьыкIэхэмрэ язэфыщытыкIэхэм, яхэгъэгу шIу алъэгъоу кIалэхэри, пшъашъэхэри щыIэныгъэм хэщэгъэнхэм, ныбжьыкIэхэм ягупшысакIэ, культурэм, спортым, фэшъхьафхэми яхьылIэгъэ тхыгъэхэр «НыбжьыкIэ лъэоянэхэм» арыжъугъотэщтых.

Тигъэзетеджэхэр ащ къыхэлэжьэнхэу къетэгъэблагъэх. Редакцием мыщ фэдэ телефонхэмкIэ шъукъытеомэ хъущт: 52-46-43-рэ ыкIи 52-51-84-рэ.

Ялъэпкъ агъэлъэпIэным пае

Арт-мастерскоеу «Ди Эм Эй»-р зэныбджэгъу нэбгырищэу Накахиди Димэ, Беданыкъо Азэмэт ыкIи БрантIэ Мурат зэхащагъ. Ары мастерскоим аущтэу еджэнхэу къызыхэкIыгъэри. Шъхьадж ыцIэ къызэрэригъэжьэрэ хьарыфхэр зэпагъэуцохи, «Ди Эм Эй» хъугъэ. Адыгэгур «къагъэущынэу», лъэпкъыр зэрыгушхоу иIэхэр ныбжьыкIэхэм агъэлъэпIэнэу ары кIэлакIэхэм пшъэрылъ шъхьаIэу зыфагъэуцужьыгъэр. Непэ къадэхъугъэмрэ Iофэу ашIэрэмрэ тащигъэгъозэнэу БрантIэ Мурат гущыIэгъу тыфэхъугъ.

— Илъэс заулэкIэ узэкIэIэбэжьмэ, Адыгеим хьакIэхэр къызэкIохэм, тикъушъхьэхэр ядгъэлъэгъугъэх, нэмыкI чIыпIэхэми ащыIагъэх, — къеIуатэ Муратэ. — Алъэгъугъэр агу рихьыгъэти, республикэм ехьылIэгъэ хьапщыпхэм къазыкIэлъэIухэм, шIухьафтын афэтшIынэу дгъотыгъэр бэп. Джащ къыщегъэжьагъэу адыгэ тамыгъэхэр атешIыхьагъэу нэпэеплъхэр зыщызэбгъэгъотын плъэкIыщт тучан къызэIутхын гухэлъ зыдэтIыгъыгъ.

Зэныбджэгъухэр зыкIэхъопсыщтыгъэхэр къадэхъугъэу илъэситIу хъугъэу зэдэлажьэх. Охътэ кIэкIым къыкIоцI къиныгъо зэфэшъхьафхэм апхырыкIыгъэх. Iофыр егъэжьагъэ хъуным пае къалэу Москва семинарэу щызэхащэхэрэм ащыIагъэх, Iэмэ-псымэхэм узэрадэлэжьэщтым зыщыфагъэсагъ. ЦIыкIу-цIыкIузэ, IэпыIэгъу къафэхъунэу аштэхэрэр агъасэхэзэ, яIоф нахь кIагъэкIы хъугъэ. Джыдэдэм ныбжьыкIэ нэбгырипшI ашIэрэ Iофыр якIасэу мастерскоим щэлажьэ.

IункIыбзэм пылъыщт брелокым къыщегъэжьагъэу хэушъхьафыкIыгъэу къызыкIэлъэIухэрэм анэсыжьэу ашIы. Хьапщыпхэр щащэнэу Къэрэщэе-Щэрджэсым, Адыгэ Республикэм и Представительствэу къалэу Москва щыIэм иунэ тучан къащызэIуахыгъ. Ахэм анэмыкIэу Мыекъуапэ тучанитIу щэлажьэ. Зыр урамхэу Советскэмрэ Жуковскэм ыцIэкIэ щытымрэ зыщызэуалIэхэрэм дэжь щыт щапIэм ия 2-рэ къат тет, адрэр урамхэу Спортивнэмрэ Гагариным ыцIэкIэ щытымрэ зыщызэуалIэхэрэм — республикэ стадионым дэжь — щыт. Ахэм адыгэ тхыпхъэхэр зытешIыхьэгъэ хьапщыпхэр ачIэбгъотэщтых. ЩыIэныгъэм щыбгъэфедэн плъэкIыщтхэ хьакъу-шыкъухэр, къэгъагъэхэр зэрыбгъэуцощт къошынхэр, гъучIым, апчым ахэшIыкIыгъэ пкъыгъохэр, ныбжьыкIэхэм апае футболкэхэр, бгырыпхыхэр, дышъэ IуданэкIэ идыкIыгъэ шъхьантэхэр ыкIи нэмыкIхэр яIэх. Кавказым щыпсэурэ лъэпкъхэм афэгъэхьыгъэхэр зыдэт тхылъхэр, адыгэ орэдхэр тучанхэм ачIэлъ.

Джырэ уахътэм Интернет-сайтым дэгъоу Iоф ымышIэрэми, апэкIэ рагъэхъун гухэлъ яI. Интернет тучаныр къызыфагъэфедэзэ, адыгэ тхыпхъэхэр, тамыгъэхэр зытешIыхьэгъэ хьапщыпхэр ащэзэ ашIынэу рахъухьэ (зышIогъэшIэгъонхэр artdma зыфиIорэ сайтым еплъынхэ алъэкIыщт).

— Ящыгъынхэм тетхагъэхэр афэтшIыхэ ашIоигъоу ныбжьыкIэхэр къытфэкIох,— еIо БрантIэ Мурат. — Ау лъэпкъ гупшысакIэр къыдэтлъытэзэ, яшIоигъоныгъэхэр тымыгъэцакIэуи къыхэкIы. Сыд фэдэрэ лъэныкъокIи адыгагъэр зэрэлъыдгъэкIотэщтым тыпылъ. Джыдэдэм къиныгъохэр къызэтынэкIыхэзэ, тиIоф нахьышIу зэрэтшIыщтым тыдэлажьэ, типродукцие идэхагъэкIи, идэгъугъэкIи нахьышIу зэрэхъущтым ыуж тит.

Арт-мастерскоим имызакъоу, зэныбджэгъухэр концертхэм язэхэщэн дэлажьэх. БлэкIыгъэ илъэсым Москва, нэмыкI шъолъырхэми Кавказым щыщ орэдыIо ныбжьыкIэхэм концертэу къащатыгъэмэ кIэщакIо афэхъугъэх. Орэдусэу, пщынаоу ЛIыбзыу Аслъан иконцертэу Москва щыкIуагъэм хэлэжьагъэх .

Тилъэпкъ итарихъ, итамыгъэхэр щыIэныгъэм хэмыкIокIэжьынхэр, къызыщыхъугъэхэ хэкур ныбжьыкIэхэм шIу алъэгъуныр ары гупшысэ шъхьаIэу зэныбджэгъухэм щыIэныгъэм щыпхыращырэр.

Сурэтхэм арытхэр: **«Ди Эм Эй»-м иIофышIэхэмрэ тучаным телъ нэпэеплъхэм ащыщхэмрэ.**

СадэIэпыIэныр сипшъэрылъ

Гощэкъо Анжелэ Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетым иинженернэ-экономическэ факультет къыухыгъ. Урысые общественнэ организациеу «Единэ Россием» и «НыбжьыкIэ Гвардиеу» АР-м щыIэм ипащэ игуадз.

— Университетым сызычIэхьэм, цIыф гъэшIэгъонхэм сарихьылIагъ, — къеIуатэ Анжелэ. — Сызыщеджэгъэ факультетым идеканэу Беданыкъо Къэплъан ишIуагъэкIэ ныбжьыкIэхэр щыIэныгъэм пытэу нахь хэуцонхэ зэралъэкIыщтыр къызгурыIуагъ. Джащ фэдэу университетым Олеся Слюсаревам нэIуасэ сыщыфэхъугъ. Ащ ыпкъ къикIыкIэ «НыбжьыкIэ Гвардием» сыхэхьагъ.

Анжелэ «НыбжьыкIэ Гвардием» иIофшIэн нахь чанэу хэлажьэхэрэм ащыщ. Илъэси 3-м къыкIоцI опыт гъэнэфагъэ иIэ хъугъэ. Джыдэдэм организацием ипащэ зэригуадзэм имызакъоу, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм епхыгъэу лэжьэрэ НыбжьыкIэ парламентым социальнэ политикэмкIэ икомитет итхьамат. ИлъэсныкъоM зыдэлэжьэщтхэ Iофыгъохэри рихъухьагъэх. Ахэр сэкъатныгъэ ыкIи гъот макIэ зиIэ цIыфхэр социальнэу къэухъумэгъэнхэм, еджакIохэр патриотхэу пIугъэнхэм, сабый ибэхэр зыщаIыгъ унэхэм ныбжьыкIэхэм анаIэ атырагъэтынхэм пае Iофтхьабзэхэр зэрэзэхащэщтхэм афэгъэхьыгъэх.

Гощэкъо Анжелэ адыгэ пшъашъэхэр нахьыбэу политикэм хэщэгъэнхэм, лъэпкъ шэн-хабзэмэ афэгъэсэгъэнхэм пылъ. Республикэм ищыIэныгъэ чанэу ныбжьыкIэхэр хэлэжьэнхэм, я XXI-рэ лIэшIэгъум «ицIыф» диштэнхэм пае бзэ зэфэшъхьафхэр ашIэу, къэралыгъохэм ящыIэкIэ-псэукIэ щыгъуазэхэу, гъэсэныгъэ яIэу, ягухэлъышIухэр щыIэныгъэм щыпхыращын алъэкIэу пIугъэнхэ фаеу елъытэ.

Лъэхъаным зыкъыщызыгъоты зышIоигъо ныбжьыкIэхэр «НыбжьыкIэ Гвардием» гъусэ фэхъунхэ алъэкIыщт, IофшIапIэм щяжэх. Ахэр урамхэу Краснооктябрьскэмрэ Крестьянскэмрэ зыщызэуалIэхэрэм дэжь щыт унэм ия 104-рэ кабинет чIэсых.

Анжелэ щысэ фэхъугъэхэм ыкIи щыIэныгъэм зишIуагъэ къыщезыгъэкIыгъэхэм «тхьашъуегъэпсэу» ареIожьы. Анахьэу къахегъэщы янэжъэу Бырсыр Тэмарэ. Ащ пIуныгъэу къыритыгъэм ыкIи гушъхьэ байныгъэу къыхилъхьагъэм лъэшэу рыраз.

Сурэтым итыр: **Гощэкъо Анжел.**

ЕплъыкIэу фыряIэр

Илъэс къэс мэзаем и 14-р шIу зэрэлъэгъухэрэм (День Святого Валентина) я Мафэу хагъэунэфыкIы, ныбжьыкIэхэм яшIулъэгъуныгъэ къизыIотыкIырэ гущыIэхэр якIасэхэм афагъэхьых. ШIулъэгъуныгъэм и Мафэ тамыгъэу фэхъугъэр гу плъыжьым исурэт ары. Мы мафэр хэгъэгу пчъагъэм ащыхагъэунэфыкIы, бэшIагъэп ар Урысыеми щагъэмэфэкIы зыхъугъэр. Лъэпкъ зэфэшъхьафхэм афэдэу ар адыгэхэми къахэхьагъ.

Апшъэрэ гъэсэныгъэ зыщызэрагъэгъотырэ еджапIэу республикэм итхэм мы мафэм ехъулIэу пчыхьэзэхахьэхэр яIагъэх. Къалэм ишхапIэхэм къэгъэлъэгъон зэфэшъхьафхэр ащызэхащагъэх. Шъхьэихыгъэу къаIотэн алъэкIа шIулъэгъуныгъэр зыфэдэр? ШIулъэгъуныгъэм еплъыкIэу фыряIэр сыд фэда? ЩыIа, щымыIа ар? Сыдэущтэу ащ уасэ фашIыра? Ащ фэдэ упчIэхэм яджэуап зэдгъашIэ тшIоигъоу ныбжьыкIэмэ гущыIэгъу тафэхъугъ.

Зулим, илъэс 25-рэ ыныбжь:

— ШIулъэгъуныгъэр щыIэу сэлъытэ. БэмышIэу унагъо сихьагъэшъ, сшъхьэкIэ згъэунэфыгъэ: уишъхьэгъусэ шIу плъэгъоу, цыхьэ зэфэпшIэу, узэрэлъытэу ущыIэ зыхъукIэ, джащыгъум шIулъэгъуныгъэр зыфэдэри нахьышIоу къыбгурэIо. ШIулъэгъуныгъэм ылъапсэр къэбзагъ, ащ текIоныгъэ уегъэшIы.

Бэл, илъэс 21-рэ ыныбжь:

— ЩыI шIулъэгъуныгъэр. Ары цIыфыр щызыгъаIэрэр. УсакIо ыкIи композитор цIэрыIуабэ шIулъэгъуныгъэм фэусагъ. Синыбджэгъухэм апэрэ шIулъэгъум къыздихьыгъэ гухахъом насып хэзыгъотагъэхэри ахэтых. ЩыIэныгъэм къызэрэщынафэрэмкIэ, шIулъэгъур «машIо», нахьыбэм ар гукъэкIыжьэу цIыфым къыфэнэ.

Марыет, илъэс 35-рэ ыныбжь:

— ШIулъэгъуныгъэр — ахъщэ уиIэу, уисабый псаумэ ары. ШIу умылъэгъущтыгъэри ащ дэжьым плъэгъужьыщт. ЩыIэкIэ-псэукIэ дэгъу уимыIэмэ, уишIулъэгъу къэбзэ дахэ псынкIэу кIодыжьыщт. Ахэр уиныбжьыкIэгъум икъоу зэхапшIэхэрэп, гъашIэм къыздихьырэ зэхъокIыныгъэхэм ащ фэдэ гупшысакIэ уагъэшIы.

Ислъам, ныбжь иI, ежьым нахьыкIэ пшъашъэр шIу ылъэгъугъ:

— «ШIу плъэгъурэм машIом удыпэхьащт» аIо. Ар шъыпкъэ. ШIу слъэгъугъэ пшъашъэм фэсымышIэн щыIэп. СищыIэныгъэ ар еспхыгъэу «жьы къырысэщэ».

Лъэпкъ гупшысэмрэ лъэхъанымрэ

ИОРДАНИЕМ ИТЕЛЕВИДЕНИЕ ИАДЫГЭ КЪЭТЫНХЭР

СурэтышI-модельер цIэрыIоу, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо шIухьафтын къызыфагъэшъошагъэу СтIашъу Юрэ Интернетым сайт къызэрэщыфызэIуахыгъэм тигъэзетеджэхэр щыдгъэгъозагъэх. Спутник телевидениемкIэ дунаем къэбархэм яплъын ылъэкIын амал джырэблагъэ ащ иIэ хъугъэ.

— Мыекъуапэ щыпсэурэ Иляс ыпхъоу Ордэн Людмилэ ишIушIагъэ гъэзетеджэмэ язгъашIэ сшIоигъу, — къеIуатэ СтIашъу Юрэ. — Мафэм телефонкIэ къысфытеохи, спутник телевидениемкIэ къэтынхэм сяплъыным фэшI антеннэр сфагъэуцугъ.

— Сыд фэдэ канала нахьыбэрэмкIэ узэплъырэр?

— СыгукIэ нахь сызыфэщэгъэ къэтынхэм сяплъы. Ахэр культурэм, искусствэм, тарихъым, шэнхабзэхэм ныбжьыкIэхэр афэгъэсэгъэнхэм, нэмыкIхэми афэгъэхьыгъэх.

— Иорданием ителекъэтынхэм пшIогъэшIэгъонэу узэряплъырэр Адыгэ Республикэм инароднэ артистэу Пэрэныкъо Чэтибэ къысиIуагъ.

— Спутник телевидением иамалхэм сэ икъоу сащыгъуазэп — каналэу узэплъын плъэкIыщтыр бэ. Иорданием ителекъэтынхэм сшIогъэшIэгъонэу къахэзгъэщыгъэр экраныр «зэрэкъабзэр», хьакIэ уиIэми е уипшъашъэ къыбгосми рэхьатэу уеплъын зэрэплъэкIырэр ары. Культурэмрэ искусствэмрэ яхьылIэгъэ къэтынхэр зэзгъэпшэщтхэр сшIэрэп. Гум къео тэ тителеэкранхэр «зэрэушIоигъэхэр».

— Щысэ къытфэхьба.

— Тиансамблэ цIэрыIохэу «Налмэсым», «Ислъамыем» афэгъэхьыгъэ къэтынхэр зымыуасэ щыIэп. Тыркуем щызэхащэгъэ адыгэ къэшъокIо ансамблэри гум къегущыIыкIы. Иорданием ителеканал къыгъэлъагъохэрэм США-м, Грецием, Италием, нэмыкIхэми щяплъых, адыгэхэр дунаим нахьышIоу щашIэнхэмкIэ ар IэубытыпIэшIу.

— АдыгабзэкIэ къэтынхэр Иорданием щызэхащагъэхэу, мафэми чэщми уяплъын плъэкIыщтэуи къэбархэр зэхэтэхых.

— Ары. АдыгабзэкIэ къэтынхэр макIох. Адыгабзэм изэгъэшIэн фэгъэхьыгъэ сыхьатхэри шIуагъэ къытэу зэхащэх. МультфильмэхэркIэлэцIыкIумэ апае къагъэлъагъох.

— Юр, дэгъум гъунэ иIэпышъ, сиупчIэхэр лъысэгъэкIуатэх. Иорданием ителеканал иадыгэ къэтынхэм тапэкIэ нахь игъэкIотыгъэу ахэплъагъо пшIоигъом къытегущыIэба.

— Адыгэ культурэр дунаим тет цIыфмэ нахьышIоу ашIэным фэшI спутник телевидением амалышIухэр иIэх. «Лъэпкъ культурэм хьалэлэу узэрэфэлажьэрэм пае» къысаIуи, спутник телевидениер сиунэ къысфырагъэщагъ. Ащ пае Ордэн Людмилэ лъэшэу сыфэраз. Дэхагъэм лъэпкъыр фэбгъэсэным пае адыгэ унагъо пэпчъ спутник телевидение иIэнкIэ дэгъу. Иордан телевидением къэтынхэр кIэу ипрограммэ хигъэхьанхэ фае. АщкIэ лъэпкъ культурэм, тарихъым язэгъэшIэн зыгу фэщагъэхэм яшIуагъэ къагъэкIон алъэкIыщт. Видеофильмэхэр тырахыхэзэ спутник телевидение зиIэхэм алъагъэIэсынхэ фае.

— Иорданием адыгэу исмэ ящыIакIэ телевизорым къегъэлъагъуа?

— Иорданием ипачъыхьэ иухъумакIохэр адыгэх. Тилъэпкъ шъуашэ ащыгъэу къулыкъур зэрахьырэр, ящыIэкIэ-псэукIэ зыфэдэр адыгабзэкIэ къаIуатэ. Ахэр хэкум ичIыгу къыфэзэщых. ТищыIакIэ зэрагъашIэ ашIоигъу.

— Адыгэ Республикэм, Къэбэртэе-Бэлъкъарым, Къэрэщэе-Щэрджэсым ятеатрэхэм яспектаклэхэм, концертхэм, нэмыкIхэми яхьылIэгъэ къэтынхэр Иордан телевидением IэкIагъэхьанхэу тэгугъэ. 2014-рэ илъэсым Олимпиадэ джэгунхэу Шъачэ щыкIощтхэм якультурэ программэ тызэрэхэлэжьэщтым непэ зыфэдгъэхьазырын фае.

— Сэри ащ ехьылIэгъэ адыгэ шъуашэхэр, лъэпкъ тамыгъэхэр, дышъэ хэдыкIынхэр сшIыщтых. ТелевизорымкIэ ахэр дунаим щязгъэлъэгъунхэм сыпылъыщт.

— УигухэлъышIухэр Тхьэм къыбдегъэхъух.

— Тхьауегъэпсэу.

Сурэтым итыр: **СтIашъу Юр.**

Зэкъошныгъэм игъогухэмкIэ

Б. Натхъор Адыгеим къэкIощт

Европэм футболымкIэ и Лигэ хэлэжьэрэ командэхэр мы мафэхэм зэдешIэх. Израиль икомандэу «Хапоэлымрэ» Урысыем ичемпионэу «Рубинрэ» бэмышIэу зэIукIагъэх. «Хапоэлым» ифутболистэу Натхъо Бибарс зэIукIэгъумэ ахэлэжьагъ.

Натхъо Бибарс адыгэ кIал, къуаджэу Кфар-Камэ къыщыхъугъ. Урысыем икомандэ анахь лъэшмэ ащыщэу «Рубиным» ар рагъэблэгъагъ. Мы илъэс ешIэгъум Натхъо Бибарс «Рубин» хэтэу Урысыем футболымкIэ изэнэкъокъу хэлэжьэнэу зегъэхьазыры. Урысыем игражданствэ Б. Натхъом ыштэ зэрэшIоигъоми тыщыгъуазэшъ, инеущрэ мафэ къырыкIощтми тегупшысэ. Урысыем ихэшыпыкIыгъэ футбол командэ Натхъо Бибарс аштэнэу, илъэсыбэрэ тигъэушIонэу фэтэIо.

Б. Натхъом адыгабзэр дэгъоу ешIэ. «Рубин» зэзэгъыныгъэ зэрэдишIыгъэм лъыпытэу Адыгэ Республикэм къэкIонэу зегъэхьазыры. Къеблагъ адыгэ чIыгум, Бибарс!

Баскетбол. Апшъэрэ купыр

Воронеж щытшIуахьыгъ, Курскэ...

«Воронеж-СКИФ» Воронеж — «Динамо» Мыекъуапэ — 106:80.

Мэзаем и 24-м Воронеж щызэдешIагъэх.

<u>ТелефонкIэ къатыгъ.</u> «Динамэм» итренер шъхьаIэу, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ тренерэу Андрей Синельниковым къызэриIуагъэмкIэ, Воронеж икомандэ зэнэкъокъум апэрэ чIыпIэр щиIыгъ, суперлигэм зэрэхэхьащтым фэбанэ. Бысымхэр нахь дэгъоу ешIагъэх, яфэшъуашэу текIоныгъэр къыдахыгъ.

ЯтIонэрэ зэIукIэгъур

«Воронеж-СКИФ» — «Динамо» — 89:77.

Мэзаем и 25-м Воронеж щызэдешIагъэх.

ЗэIукIэгъур зыхьыщтыр къэшIэгъошIугъэп. Хъурджанэм Iэгуаор изыдзэрэр ыпэ ишъэу, очко пчъагъэу яIэр зэфэдизэу зэп къызэрэхэкIыгъэр. Ужырэ такъикъи 10-м Воронеж ибаскетболистхэр нахь псынкIэу ешIагъэх, хьагъэм Iэгуаор зэкIэлъыкIоу радзэуи хъугъэ.

Мыекъопэ «Динамэр» я 4-рэ чIыпIэм щыI, финалым хэхьащтхэм ащыщ хъуным фэбанэ.

Мэзаем и 27 — 28-м «Динамэр» Курскэ щешIэщт. Апшъэрэ купэу «А»-м зэнэкъокъухэр гъэтхапэм и 31-м щаухыщтых, финалым хэфагъэхэр шъхьафэу зэдешIэщтых.

Атлетикэ онтэгъур

Джамбэчые ныбжьыкIэхэм тагъэгушIо

Адыгэ Республикэм атлетикэ онтэгъумкIэ изэнэкъокъухэу Мыекъуапэ щыкIуагъэхэм 1995-рэ илъэсым ыкIи ащ ыуж къэхъугъэ кIалэхэр ахэлэжьагъэх. 2011-рэ илъэсым Къыблэ шъолъырым испартакиадэу щыIэщтым хэлэжьэнхэм фэшI батыр ныбжьыкIэхэм яухьазырыныгъэ зэхэщакIомэ ауплъэкIу.

Атлетикэ онтэгъумкIэ АР-м и СДЮСШОР идиректорэу, РСФСР-м изаслуженнэ тренерэу Хъуажъ Мэджыдэ анахьэу ынаIэ зытыригъэтыгъэр ныбжьыкIэхэм ясэнаущыгъэ къызэIуахынымкIэ тренер-кIэлэегъаджэхэр IэпыIэгъу афэхъунхэр ары. Джырэ уахътэ кIалэмэ акIуачIэ хагъэхъон, техникэм ылъэныкъокIэ нахьышIоу Iоф зыдашIэжьын фаеу Хъуажъ Мэджыдэ елъытэ.

Яонтэгъугъэ елъытыгъэу апэрэ чIыпIэхэр къыдэзыхыгъэхэр нэбгырэ 11 мэхъух. Беданыкъо Тимур, Шхончбэшъэ Руслъан, ДышъэкI Налбый, Хьэтэмэ Айдэмыр — Джамбэчые щыщых, Хъурым ТемыркъанэрэХьапэкIэ Хьалимэрэ хьатыгъужъыкъуаех, Артур Кочконян, Ситэ Заур, Долэ Аслъан — Штурбинэм зыщагъасэ, Дмитрий Дудкэрэ Дмитрий Бабичрэ Мыекъуапэ щэпсэух.

Джамбэчые тренер-кIэлэегъаджэу Iоф щызышIэрэ Чэмбэхъу Анзор ыгъэсэрэ кIалэхэм сэнаущыгъэу ахэлъымкIи ягуетыныгъэкIи батыр ныбжьыкIэхэм къахэщых. Къоджэ спортсменхэм Урысыем ичемпионхэр шIэхэу къахэкIынкIи пшIэхэщтэп.

НэкIубгъом итхэр зыгъэхьазырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбый.